

บทที่ 3

พระนางมัทรีและนางอมิตตา

มหาเวสสันดรชาดก

มหาเวสสันดรชาดกเป็นชาดกหนึ่งในบรรดาทศชาติชาดกที่ได้รับความนิยมในการเทศนาสั่งสอนชาวพุทธบริษัทในงานบุญต่าง ๆ มหาเวสสันดรชาดกถือกันว่าเป็นชาดกเรื่องสำคัญยิ่งกว่าเรื่องอื่น ๆ และเรียกกันว่ามหาชาติที่เรียกเช่นนี้ พันเอกพระสารสาสน์พลขันธ์ (เยรินี) ได้กล่าวไว้ว่า “พระโพธิสัตว์ในกำเนิดเวสสันดร ได้สร้างแบบของมนุษย์ผู้ก้าวสูงสุดแห่งการดำเนินทางวิวัฒนาการ อันนำไปสู่ความเต็มเปี่ยมทางจริยธรรมความรู้และเหมาะสมแก่การข้ามพ้น (โอชะ) ห้วงสุดท้ายแยกออกเสียได้จากการเกิดเป็นเทวดา เพราะเหตุนี้กำเนิดสุดท้ายจึงได้ชื่อว่ามหาชาติ”¹

รวมความว่าการที่เราเรียกพระเวสสันดรว่า “มหาชาติ” ก็เพราะเป็นชาดกที่เล่าเรื่องพระโพธิสัตว์พระชาติสุดท้ายก่อนที่จะบรรลุพระโพธิญาณ และเป็นพระชาติที่บำเพ็ญเพียรบารมีครบด้วย 10 ประการ และทรงบำเพ็ญบารมีอันยากยิ่ง คือ ทานบารมีและทานอันสูงที่สุดที่พระองค์บริจาคก็คือบุตรทาน และการเรียกมหาเวสสันดรชาดกว่ามหาชาตินี้ ได้เรียกกันมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้วเพราะปรากฏในศิลาจารึก “จารึกนครชุม” ซึ่งจารึกในรัชสมัยพระมหาธรรมราชาลิไทย มีความตอนหนึ่งว่า “ธรรมเทศนาอันเป็นต้นว่าพระมหาชาติ หาดคนสวดแลมิได้” แสดงว่าเราเรียกเวสสันดรชาดกว่า “มหาชาติ” มาตั้งแต่สุโขทัยแล้ว ทั้งยังแสดงให้เห็นอีกว่ามหาเวสสันดรชาดกปรากฏแล้วในสมัยสุโขทัย ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมฟังเทศน์มหาชาติมานานแล้ว ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายถึงสาเหตุของเรื่องนี้ไว้ว่า²

1. เชื่อกันว่าเป็นพระพุทธรูปพระซึ่งสมเด็จพระผู้ทรงพระภาคเจ้าได้ตรัสประทานแก่พระภิกษุสงฆ์พุทธบริษัท ณ นิโครธารามในกรุงกบิลพัสดุ์ ก็แลบรรดาพระพุทธรูปทั้งหลาย เมื่อผู้ใดได้สดับก็ย่อมเกิดเป็นสิริสวัสดิมงคลเป็นกุศลบุญราศี ผู้ที่ยินดีแสวงบุญก็ย่อมมุ่งหมายที่จะบำเพ็ญ

2. เชื่อกันว่าพระศรีอารยะเมตไตรยเทพบุตร ซึ่งจะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตต่อพระพุทธศาสนาของพระศรีสากยมุนีสมณโคดมสัมมาสัมพุทธเจ้านี้ไป อันอุบัติอยู่ในเทวโลกสวรรค์นั้น ได้มีเทวโองการผ่านพระมาลัยมหาเถร ผู้มีบุญญาภิหารอย่างยิ่งได้ขึ้นไปถึงนั้น

¹ ประจักษ์ ปรากฏพิทยากร , สมณญาณมหาเวสสันดรชาดก , สำนักพิมพ์ บริษัท สหสยามพัฒนา จำกัด กรุงเทพฯ , 2522 , หน้า 1-2

² อ่างแล้ว , หน้า 2-6

ให้มาบอกแก่นมนุษย์ทั้งหลายในโลกว่า ถ้าผู้ใดมีความปรารถนาจะใคร่ประสบพบศาสนาของพระศรีอาริยมตไตรย ซึ่งนิยามกันว่าจะเป็นการที่มนุษย์มีความเจริญ เป็นที่เกษมสุขอย่างยิ่งยวด เป็นต้นว่า รูปก็งามจนลงจากบันไดเรือนจำหน้ากันไม่ได้ ปรารถนาสิ่งใดก็ได้สมประสงค์ด้วยมีต้นกัลปพฤกษ์สำหรับผู้ที่นั่งไหนได้อย่างนั้น แผ่นดินก็ราบเป็นหน้ากลองที่สุดจนน้ำในแม่น้ำก็ราพันกันท่วมเปียมจนกาแก้วดื่มได้ ไหลขึ้นข้างลงข้างเป็นอยู่เป็นนิตยนั้นแล้ว ก็จะทำให้บุคคลนั้นสดับรับฟังเสด็จนครชาดก อันประดับด้วยพระคาถาพันในวันและราตรีเดียวให้จบ และให้บูชาด้วยประทีปเทียนธูปธรรมาสน์ดอกไม้ ดอกบัว ดอกอุบล จงกลณี ราชพฤกษ์ ดอกผักตบ ให้ครบจำนวนถ้วนสิ่งละพัน ผลานิสงส์นั้นจะชักนำให้สมมโนรตงานจะนี้ ผู้ซึ่งมุ่งหมายจะใคร่พบศาสนาพระศรีอาริยจึงตั้งใจบำเพ็ญตาม

3.มหาชาตินี้ ท่านผู้เทศนาก็สำแดงกระแสเสียงเป็นทำนองอันไพเราะต่าง ๆ ทั้งที่สมาคมก็ครึกครื้น สามารถจะให้เกิดปีติโสมนัสรื่นเริงบันเทิงใจได้ทันใจ ทั้งทานที่บริจาคไปก็ปรากฏแก่สาธุการมีผลได้ทันตาเห็นผู้ที่หวังความปรารถนา ก็ย่อมมุ่งหมายที่จะบำเพ็ญกุศลโดยนัยนี้

มหาชาติในภาษาไทย

เรื่องมหาชาตินี้ของเดิมเป็นภาษาบาลี แต่งเป็นคาถารวมได้พันคาถา ซึ่งแต่ละกัณฑ์มีจำนวนคาถาดังนี้

1.ทศพร	มี 19	คาถา
2.หิมพาน	มี 134	คาถา
3.ทานกัณฑ์	มี 209	คาถา
4.วนปเวสน์	มี 57	คาถา
5.ชูชก	มี 79	คาถา
6.จุลพน	มี 35	คาถา
7.มหาพน	มี 80	คาถา
8.กุมาร	มี 101	คาถา
9.มัทรี	มี 90	คาถา
10.สักกบรรพ	มี 43	คาถา
11.มหาราช	มี 69	คาถา
12.ฉกษัตริย์	มี 36	คาถา
13.นครกัณฑ์	มี 48	คาถา

รวม 1,000 คาถา

ต่อมาเมื่อรรถกถาจารย์แต่งอรรถกถาภาษาบาลี อธิบายความเป็นร้อยแก้วเพิ่มเติมเมื่อ คัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายบาลีตกมาเมืองไทย พุทธศาสนิกชนก็คงใช้เทศน์และสวดแต่เฉพาะที่

เป็นคาถาบาลีสี่ส่วนเรียกว่า “เทศน์คาถาพัน” ต่อมาก็มีท่านผู้รู้ภาษาบาลีแปลเป็นภาษาไทยและ
มีกวีร้อยกรองให้ไพเราะตามแบบกวีนิพนธ์ จึงเกิดมีมหาชาติหลายสำนวน

ดังนั้นในบรรดาสำนวนมหาชาติที่ได้นำมาศึกษาเปรียบเทียบนี้ จำเป็นที่ต้องบอกให้
ทราบถึงต้นแบบที่ได้นำมาศึกษา เพราะเป็นต้นแบบของเวสสันดรที่มีสำนวนร้อยยาวดีที่สุดใน
รายละเอียดดังนี้

ชื่อกัณฑ์	ต้นฉบับ	ผู้นิพนธ์	ผู้ตรวจความ
1. ทศพร	ใช้ฉบับพิมพ์พระเจ้า บรมวงศ์เธอ กรมพระ นราธิปประพันธ์พงศ์	สมเด็จพระมหาสมณ เจ้ากรมพระปรมาภิไธย ชิโนรส	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมร พันธุ์
2. หิมพานต์	ใช้ฉบับพิมพ์พระเจ้า บรมวงศ์เธอ กรมพระ นราธิปประพันธ์พงศ์	สมเด็จพระมหาสมณ เจ้ากรมพระปรมาภิไธย ชิโนรส	ขุนพิสนธ์สังฆกิจ (ด้วง)
3. ทานกัณฑ์	ใช้ฉบับพิมพ์พระเจ้า บรมวงศ์เธอ กรมพระ นราธิปประพันธ์พงศ์	สำนักวัดถนน	ขุนพิสนธ์สังฆกิจ (ด้วง)
4. วนปเวสณี	ใช้ฉบับพิมพ์พระเจ้า บรมวงศ์เธอ กรมพระ สมมตอมรพันธุ์	พระราชนิพนธ์ในพระ บาทสมเด็จพระปร เมนทรมหามงกุฎ พระ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมร พันธุ์
5. ชูชก	ใช้ฉบับพิมพ์พระเจ้า บรมวงศ์เธอ กรมพระ นราธิปประพันธ์พงศ์ แต่แหล่งเจตบุตร พระ เจ้าบรมวงศ์เธอ กรม พระสมมตอมรพันธุ์ ประทาน	สำนักวัดสังข์กระจาย	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมร พันธุ์ กับขุนพิสนธ์ สังฆกิจ (ด้วง)
6. จุลพน	ใช้ฉบับพิมพ์พระเจ้า บรมวงศ์เธอ กรมพระ	พระราชนิพนธ์ในพระ บาทสมเด็จพระปรเม	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมร

7.มหาพน	สมมตอมรพันธุ์ ใช้ฉบับพิมพ์พระเจ้า บรมวงศ์เธอ กรมพระ นราธิประพันธ์พงศ์	นทรมหามงกุฏ พระ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระเทพโมฬี (กลีน)	พันธุ์ หลวงพรหมาธิบดี (จัน)
8.กุมาร	ใช้ฉบับพิมพ์พระเจ้า บรมวงศ์เธอ กรมพระ นราธิประพันธ์พงศ์	เจ้าพระยาพระคลัง (หน)	หลวงพรหมาธิบดี (จัน)
9.มัทรี	ใช้ฉบับพิมพ์พระเจ้า บรมวงศ์เธอ กรมพระ นราธิประพันธ์พงศ์	เจ้าพระยาพระคลัง (หน)	หลวงพรหมาธิบดี (จัน)
10.สักกบรรพ	ใช้ฉบับพิมพ์พระเจ้า บรมวงศ์เธอ กรมพระ สมมตอมรพันธุ์	พระราชนิพนธ์ในพระ บาทสมเด็จพระปร เมนทรมหามงกุฏ พระ จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมร พันธุ์
11.มหाराช	ฉบับหลวงของหอพระ สมุดวชิรญาณ แต่ แหล่งจัดพล สมเด็จพระ เจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศ รานุวัตติวงศ์ประทาน	สมเด็จพระมหาสมณ เจ้ากรมพระปรมาภิ ธิโนรส	สมเด็จพระเจ้าบรม วงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรม พระยานริศรานุวัตติ วงศ์
12.ฉกษัตริย์	ฉบับหลวงของหอพระ สมุดวชิรญาณ	สมเด็จพระมหาสมณ เจ้ากรมพระปรมาภิ ธิโนรส	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมร พันธุ์
13.นครกัณฑ์	ฉบับหลวงของหอพระ สมุดวชิรญาณ แต่ แหล่งสุดท้าย พระเจ้า บรมวงศ์เธอกรมพระ สมมตอมรพันธุ์ ประทาน และได้สอบ กับฉบับของพระครู	สมเด็จพระมหาสมณ เจ้ากรมพระปรมาภิ ธิโนรส	พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระสมมตอมร พันธุ์

	อุดมสังวร วัดพระเชตุพนด้วย		
--	----------------------------	--	--

นางมัทรีและนางอมิตตดา

เนื้อความในมหาเวสสันดรชาดกเริ่มจากการสิ้นบุญของพระนางมุสดีเทพอัปสร ซึ่งจะ ต้องมาจุติในโลกมนุษย์ พระนางมุสดีจึงได้ขอพร 10 ประการต่อท้าวสักกะซึ่งเป็นพระสวามีของ พระนางมุสดี ซึ่งพระ 10 ประการมีดังนี้

1. ขอให้หม่อมฉันได้อยู่ในปราสาทของพระเจ้าสีวิราชแห่งพระนครสีพี
2. ขอให้หม่อมฉันมีจักขุดำ ดุจฉันทาลูกเนื้อ
3. ขอให้หม่อมฉันมีคิ้วดำสนิท
4. ขอให้หม่อมฉันมีนามว่า "มุสดี"
5. ขอให้หม่อมฉันมีพระโอรสที่ทรงเกียรติเหนือกษัตริย์ทั้งหลาย และมีใจบุญ
6. ในเวลาทรงครรภ์ ขออย่าให้ครรภ์ของหม่อมฉันนูนปรากฏดังสตรีสามัญ
7. ขอให้หม่อมฉันมีถันงาม ในเวลาทรงครรภ์ก็อย่ารู้ดำ และต่อไปก็อย่าให้หย่อนยาน
8. ขอให้หม่อมฉันมีเกศาดำสนิท
9. ขอให้หม่อมฉันมีผิวงาม
10. ขอให้หม่อมฉันมีอำนาจปลดปล่อยนักโทษได้

ซึ่งท้าวสักกะเทวราชก็ได้ประทานพรตามให้สมประสงค์

พระนางมุสดีก็จุติจากสวรรค์ลงมาเกิดเป็นราชธิดาของพระเจ้ามัททราช ครั้นเจริญวัยก็มี สิริรูปสมตามที่ปรารถนาไว้ เมื่อมีพระชนมายุได้ 16 ปี ก็ได้รับอภิเษกให้เป็นมเหสีของ พระเจ้าสญชัยสีวีร์ฐนคร ครั้นเมื่อทรงครรภ์ถึงวันกำหนดทศมาส บังเอิญพระนางเสด็จประพาส พระนคร จึงได้ประสูติประโอรสที่ตรอกพ้อคำในเวลาประพาสพระนครด้วย พระประยูรญาติ จึงถวายพระนามว่า "เวสสันดร"

พอพระกุมารประสูติจากพระครรภ์ ก็ทูลขอเงินพระมารดาบริจาคทาน เป็นการ อัจฉरย์ปรากฏแก่ชุมชน และในวันนั้นนางข้างตระกูลขัดทนต์เชือกหนึ่ง ก็ได้ให้กำเนิด ลูกข้างเผือกขาวบริสุทธิ์มาไว้ในโรงช่างต้น ประชาชนก็ชื่นชมบารมีให้ชื่อข้างนั้นว่า "ปัจจัยนาค" ถือเป็นบุพพนิมิตมงคลของพระนครสีพียิ่งนัก

เวสสันดรกุมารมีน้ำพระทัยเปี่ยมไปด้วยเมตตากรุณา บริจาคทานเป็นเนืองนิตย์ ครั้น พระชนมายุได้ 16 พรรษา พระราชบิดาก็ได้มอบราชสมบัติให้ครอบครอง ทั้งตรัสขอพระนาง

มัทรีพระราชนัดดาของราชวงศ์กษัตริย์มัทราชมมาอภิเษกให้เป็นมเหสี และเมื่อพระเวสสันดรได้ครองพระนครสีพีแล้วก็รับสั่งให้สร้างโรงงาน เพื่อบริจาคแก่ยากเจ็บไข้ถึง 6 แห่ง ต่อมาเมื่อพระโอรส 1 องค์ ประทานพระนามว่า "ชาลี" พระธิดาอีก 1 องค์ ประทานพระนามว่า "กัณหา"

อนึ่ง ช้างปัจจัยยานั้น ปรากฏว่าเป็นช้างแก้วที่อุดมมงคลลักษณะอันเลิศยิ่งนัก ไม่ว่าจะขับขึ้นไปในประเทศที่ใด แม้ที่นั่นแห้งแล้งฝนก็จะบันดาลให้ฝนตกลงมา ชาวปลาบริบูรณ์ทันที ซึ่งกิตติศัพท์อันนี้ฟุ้งขจรไปไกลว่าพระเวสสันดรเป็นกษัตริย์ที่มีบุญญาธิการเสมอด้วยพระเจ้าจักรพรรดิมหाराชจึงมีช้างแก้วเช่นนี้เป็นพาหนะ ต่อมาพระเจ้ากาลิงคะ มหากษัตริย์แห่งกาลิงครัฐ ได้ส่งพรหมณ์ 8 คน เป็นราชทูตมาขอช้างปัจจัยยานาค โดยอ้างว่าพระนครของพระองค์เกิดข้าวยากหมากแพง ฝนแล้ง แม้ได้พยายามบำเพ็ญพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ฝนตก เช่น รักษาอุโบสถศีล เป็นต้นก็แล้ว ฝนหาคงไม่จึงจำต้องมาขอพึ่งพระบารมี ขอพระราชทานช้างปัจจัยยานาคไปเพื่อความสวัสดิแก่ชาวนครกาลิงคะ พระเวสสันดรก็พระราชทานให้ตามพระราชประสงค์

เมื่อประชาชนชาวนครสีพีได้ทราบเรื่องก็เกิดความไม่พอใจ โกรธแค้นพระเวสสันดรที่พระราชทานช้างมงคลเช่นนั้น จึงได้พากันเฝ้าพระเจ้าสญชัยยกกล่าวหาว่าพระเวสสันดรให้ช้างปัจจัยยานาคเป็นทาน ไม่เป็นที่ปรารถนาของประชาชนทั่วหน้า ขอให้ขับไล่ไปเสีย พระเจ้าสญชัยจึงมีพระราชโองการให้เนรเทศพระเวสสันดรจากพระนครสีพีตามมติของประชาราษฎร์ ก่อนที่พระเวสสันดรจะออกจากพระนคร พระเวสสันดรได้ทูลขอพระราชทานโอกาสยังอยู่บำเพ็ญสัตตกมหาทาน คือ ให้สิ่งของอย่างละ 700 เป็นพิเศษ ที่ทรงบำเพ็ญเป็นครั้งสุดท้ายก่อนที่จะเสด็จไปอยู่ที่เขาวงกต

เมื่อพระนางมุลลตีทรงทราบว่าพระเวสสันดรพระโอรส ถูกประชาชนกล่าวโทษว่าพระราชทานช้างปัจจัยยานาคเป็นทาน และถูกลงโทษให้เนรเทศจากพระนครสีพีก็ตกพระทัย รีบเสด็จมาพบพระเวสสันดรและนางมัทรีที่ปรับทุกข์กันอยู่ ก็ทรงกันแสงโคกกาอาดูรแล้วจึงได้เสด็จเข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงสญชัย เพื่อทูลขอพระราชทานอภัยโทษแต่ก็ไม่สำเร็จ พระนางมุลลตีก็ได้แต่กันโศกร่ำไรรำพันมากมาย ตามวิสัยที่มารดาภิรมบุตรตลอดจนถึงสาวสนมกำนัลนาง และประชาชนที่รักใคร่พากันอาลัยทั่วหน้า

พระเวสสันดรพร้อมด้วยพระนางมัทรี พระโอรสและพระธิดาได้เสด็จดำเนินจากพระนครสีพีด้วยความยากลำบากตลอดทาง ในที่สุดก็มาถึงเมืองเจตราชจึงได้แวะเข้าพักที่บริเวณศาลาหน้านคร ครั้นเมื่อชาวเจตราชได้เห็นและทราบความจริง ก็ตกใจรีบส่งข่าวให้กับกษัตริย์เจตราชทราบ กษัตริย์เจตราชพร้อมด้วยบรรดาขัตติยวงศ์จึงได้เสด็จออกมาเฝ้า และสอบถามเกี่ยวกับสาเหตุของการเดินทางครั้งนี้ของพระเวสสันดร พระเวสสันดรก็ได้บอกถึงสาเหตุของการเดินทางให้กับกษัตริย์เมืองเจตราชทราบ กษัตริย์เมืองเจตราชก็ได้เชิญให้

พระเวสสันดรพักอยู่ในเมือง แต่พระเวสสันดรก็ไม่ยอมพักอยู่ในเมืองเจตราชและได้ถามทางไป
 เขาวงกต เมื่อกษัตริย์เจตราชเห็นว่าไม่สามารถทูลเชิญให้พระเวสสันดรพักอยู่ในเมืองได้ ก็ได้
 บอกทางไปเขาวงกตให้พระเวสสันดร พระเวสสันดรจึงได้เดินทางไปยังเขาวงกตพร้อมด้วย
 พระนางมัทรีและพระโอรสและพระธิดา และได้ทรงผนวชเป็นฤาษีพักอยู่ในเขาวงกตนั้น

ต่อมาเนื้อเรื่องได้กล่าวถึงชูชก พรานหมีชาวเมืองกาลิงคะ ซึ่งเป็นขอทานที่ได้เที่ยวขอ
 ทานไปยังแคว้นต่าง ๆ จนสามารถเก็บเงินได้จำนวน 100 กหาปณะ จึงได้นำทรัพย์ดังกล่าวไป
 ฝากไว้กับผิวเมียคนหนึ่งแล้วก็ได้ออกไปเที่ยวขอทานต่ออีก ผิวเมียนั้นจึงได้นำทรัพย์ของชูชก
 ออกมาใช้จนหมด ครั้นเมื่อชูชกกลับมาจากการขอทานได้มาทวงทรัพย์คืนจากผิวเมียนั้น
 ผิวเมียนั้นเมื่อใช้ทรัพย์ของชูชกหมดแล้วไม่มีปัญญาที่จะหาทรัพย์มาคืนให้ได้ จึงต้องยกนางอ
 มิตตดาลูกสาวให้กับชูชกแทนเงินที่ใช้ไป ชูชกจึงได้พานางอมิตตดาไปอยู่ที่บ้านทุนวิฐะ

เมื่อนางอมิตตดาได้ไปอยู่เป็นภรรยาของชูชกที่บ้านทุนวิฐะ ก็ได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นภรรยา
 ที่ดี จนผู้ชายในบ้านแถวนั้นต่างพากันยกย่อง สรรเสริญ นางอมิตตดา และได้ดูคำภรรยา
 ของพวกตนที่เกียจคร้าน เอาแต่เที่ยวเล่นสนุกนางอมิตตดาไม่ได้ เมื่อภรรยาของพวกผู้ชาย
 ดังกล่าวถูกสามีของตนเองตำหนิ ก็ได้พากันโกรธแค้นเกลียดชังนางอมิตตดา ได้พากันไปด่า
 ว่านางอมิตตดา เมื่อนางอมิตตดาถูกภรรยาของพวกผู้ชายในหมู่บ้านด่าว่าดังกล่าวก ก็เกิด
 ความน้อยอกน้อยใจไม่ยอมทำงานอีก จึงได้ให้ชูชกไปขอขาสีและกัณหา สองกุมารของ
 พระเวสสันดรมาเป็นทาสช่วงใช้ ชูชกแม้จะเป็นเฒ่าขอทานอายุมากแล้ว แต่เมื่อเมียสาว
 ต้องการอย่างนั้นตนเองก็จำต้องฝืนสังขารเดินทางไปขอขาสีและกัณหาจากพระเวสสันดรที่เข
 าวงกต

ชูชกได้ออกเดินทางมาจากบ้านเมืองของตน ได้มาถึงนครสีพีก็ได้เข้าไปสอบถามถึง
 พระเวสสันดรจากชาวเมืองสีพี แต่ปรากฏว่าเมื่อชาวเมืองสีพีได้ทราบว่าคุณชูชกต้องการทราบเรื่อง
 พระเวสสันดรก็เกิดความแค้นชูชก จึงได้พากันขว้างปาก้อนหินและขับไล่ชูชกเข้าป่าไป ครั้น
 เมื่อชูชกเดินทางไปถึงบริเวณประตูป่า ก็ได้พบกับนายพรานเจตบุตรซึ่งมีหน้าที่เฝ้าประตูป่า
 ชูชกจึงได้สร้างว่าเป็นราชทูตมาจากเมืองสีพี เดินทางมาจากเมืองสีพีเพื่อต้องการทูลเชิญ
 พระเวสสันดรให้เสด็จกลับเมือง พรานเจตบุตรดีใจลงเชื่อในคำพูดของชูชก เชื่อว่าคุณชูชกเป็น
 ราชทูตมาจากพระเจ้ากรุงสุทศย์เพื่อมาเชิญเสด็จพระเวสสันดรกลับเมืองจริง ได้ให้การต้อนรับ
 ชูชกเป็นอย่างดีและได้บอกเส้นทางไปยังที่พำนักของพระเวสสันดรให้กับชูชก

ครั้นชูชกเดินทางไปตามคำแนะนำของพรานเจตบุตร ก็ได้พบกับอจตุฤาษีที่พักอยู่
 ระหว่างเส้นทางที่จะไปยังที่พำนักของพระเวสสันดร ก็ได้เข้าไปสอบถามเกี่ยวกับเรื่องของ
 พระเวสสันดร ซึ่งทำให้อจตุฤาษีไม่พอใจ ชูชกจึงได้สร้างว่ามาเยี่ยมพระเวสสันดรที่ได้จากเมือง
 สีพีมานานแล้ว โปรดช่วยแนะนำทางให้กับตนเองด้วยเถิด เมื่ออจตุฤาษีได้ฟังดังนั้นก็หลง

เชื่อและก็ได้ต้อนรับขับสู้ชูชกเป็นอย่างดี พร้อมกันนั้นก็ได้นำทางไปยังอาศรมของ พระเวสสันดรให้กับชูชกอีกด้วย

เมื่อชูชกเดินทางมาตามทางที่อุจฺตฤาษีแนะนำ เวลาเย็นชูชกก็มาถึงเขาวงกต ชูชกคิดว่าหากเข้าไปพบพระเวสสันดรในตอนี้ พระนางมัทรีก็คงจะกลับจากการหาอาหารในป่ามาแล้ว อาจจะทำให้ชูชกทูลขอขาลีและกัณหาจากพระเวสสันดรไม่สำเร็จ ก็เลยนอนพักเสียก่อนคืนหนึ่ง ครั้นเมื่อรุ่งเช้าชูชกเห็นว่าเวลานี้พระนางมัทรีคงเข้าป่าเพื่อหาอาหารแล้ว จึงได้เดินทางเข้าไปยังอาศรมของพระเวสสันดร และได้ทูลขอขาลีและกัณหากับพระเวสสันดร แต่พระเวสสันดรก็ได้บอกให้ชูชกรอให้พระนางมัทรีกลับมาก่อน ชูชกไม่เห็นด้วยเนื่องจากกลัวว่าพระนางมัทรีคงไม่ยอมให้ขาลีและกัณหากับตนเป็นแน่ พระเวสสันดรจึงได้ให้ชูชกนำสองกุมารไปถวายแก่พระเจ้ากรุงสุชัย แต่ชูชกค้านว่าหากตนเองนำไปถวายก็คงถูกจับว่าลักพาตัวขาลีและกัณหามาแน่นอน ขณะที่ชูชกทูลขอสองกุมารอยู่นั้น ขาลีกัณหาสองกุมารก็แอบได้ยินการสนทนา ก็กลัวจะถูกชูชกเอาตัวไปจึงได้พากันหนีลงไปซ่อนตัวอยู่ในสระบัว

เมื่อชูชกไม่เห็นสองกุมารก็ได้ตัดพ้อพระเวสสันดร และร้อนถึงพระเวสสันดรต้องเสด็จออกไปตามสองกุมาร เมื่อทราบข่าวสองกุมารลงไปซ่อนตัวอยู่ในสระก็ได้เรียกให้ขึ้นมา และได้ตรัสปลอบขาลีและกัณหาพร้อมทั้งได้ตั้งราคาค่าไถ่ตัวสำหรับขาลีและกัณหา แล้วก็ไถ่พาตัวขาลีและกัณหามอบให้กับชูชก ครั้นเมื่อชูชกได้ตัวสองกุมารแล้วก็ได้อาณาจารย์ผูกข้อมือสองกุมาร และได้ตีดาสองกุมารเมื่อไม่สนใจชูชก จนพระเวสสันดรเกิดอารมณ์พลุ่งพล่านด้วยโทมนัสน้อยพระทัย คิดจะประหารชูชกแล้วเอาตัวสองกุมารคืนมาเสีย แต่แล้วพระเวสสันดรก็สามารถหักพระทัยด้วยขันติคุณไว้ได้ ปล่อยให้ชูชกนำตัวสองกุมารไปตามปรารถนา

พระนางมัทรีที่ได้ออกไปหาอาหารในป่าตั้งแต่เช้า ครั้นถึงเวลาเย็นก็จะเดินทางกลับไปยังอาศรม แต่ในระหว่างทางเดินกลับก็ได้พบกับสัตว์ร้ายขวางทางอยู่จึงไม่สามารถกลับอาศรมได้ ต้องรออยู่จนกระทั่งถึงเวลาเย็นถึงสามารถจะกลับอาศรมได้ เนื่องจากเทพยดาได้แปลงกายมาเป็นสัตว์ร้ายนอนขวางพระนางมัทรีไว้ ด้วยเกรงว่าหากพระนางมัทรีกลับไปทันทีคงไม่ยอมให้ชูชกนำตัวสองกุมารไปได้ หรืออาจจะตามสองกุมารไปทันทีได้ การบริจาคนของพระเวสสันดรก็คงไม่เกิดผลดีตามความมุ่งหมาย

แต่ครั้นเมื่อพระนางมัทรีกลับมาไม่เห็นสองกุมาร ก็ทรงกันแสงและได้เข้าไปถามพระเวสสันดร พระเวสสันดรก็ทำนิ่งเฉยเสีย ครั้นเมื่อพระนางมัทรีตัดพ้อ พระเวสสันดรจึงได้ใช้อุบายดับความโศกของพระนางมัทรี ด้วยการกล่าวโทษพระนางมัทรีในทำนองน้อยใจ ที่กลับมาจนดึกดื่น พระนางมัทรีก็น้อยใจได้ออกมาหาสองกุมาร พระนางมัทรีได้ออกตามหาจนหมดกำลัง ได้กลับมาถามพระเวสสันดรอีกครั้งแต่เพราะความเหนื่อยล้าจึงได้ล้มสลบลงต่อ

หน้าพระเวสสันดร พระเวสสันดรจึงได้เข้าไปประคองพระนางมัทรี เมื่อพระนางมัทรีฟื้น พระเวสสันดรก็ได้ทรงบอกความจริงแก่พระนางมัทรี เมื่อพระนางมัทรีหายจากอาการเศร้าโศก ก็ทรงอนุโมทนาด้วย

ท้าวสักกะ อมรินทร์ เกรงว่าจะมีผู้มาทูลขอพระนางมัทรีจากพระเวสสันดรอีก แล้ว พระเวสสันดรก็จะอยู่พระองค์เดียวไม่มีใครมาปรนนิบัติดูแล จึงคิดที่จะแปลงกายเป็นพราหมณ์ ไปทูลขอพระนางมัทรีเสียก่อน เมื่อได้รับพระราชทานแล้วก็จะฝากไว้ป้องกันมิให้พระราชทาน ให้กับผู้ใดอีก ทั้งยังเป็นการช่วยส่งเสริมเพิ่มภริยาทานบารมี ซึ่งพระเวสสันดรยังไม่ได้ทรง บำเพ็ญให้ได้บำเพ็ญเสียให้บริบูรณ์ด้วย โดยท้าวสักกะได้เสด็จลงมาโดยเขตพราหมณ์เดินทาง ไปเฝ้าพระเวสสันดรเพื่อทูลขอพระนางมัทรี พระเวสสันดรก็พระราชทานให้พร้อมกับรับสั่งว่า พระนางมัทรีนั้น พระองค์รักใคร่ตั้งดวงเนตร แต่รักพระสัพพัญญุตญาณยิ่งกว่ามากจึงยินดีให้ เสมือนแลกเอาพระสัพพัญญุตญาณไว้ แม้พระนางมัทรีก็ยินดีอนุโมทนาในการพระราชทานของ พระเวสสันดรเพื่อร่วมทานบารมี เป็นเหตุให้แผ่นดินไหวเป็นอัศจรรย์

ต่อจากนั้นท้าวสักกะก็ได้ฝากพระนางมัทรีไว้ยังไม่รับไป ขอให้ปฏิบัติพระเวสสันดร และตรัสบอกว่า ตนมิได้เป็นพราหมณ์เขี้ยวหากเป็นท้าวสักกะอมรินทร์ ขอถวายพระพร 8 ประการแก่พระองค์แล้วจึงสำแดงกายให้ปรากฏ พระเวสสันดรก็ดีพระทัยทูลขอรับพร 8 ประการ โดยทรงเลือกพรดังนี้

1. ขอให้พระบิดามีพระเมตตาเสด็จออกมารับพระองค์กลับเข้าไปครองราชสมบัติในพระ นครสีพี
2. ขอให้ปลดปล่อยนักโทษในเรือนจำทั้งหมด
3. ขอให้ได้อนุเคราะห์คนยากจนในแคว้นแคว้นให้บริบูรณ์ด้วยสรรพโภคสมบัติ
4. ขออย่าให้ลู่อ่านาจสตรี ล่วงภรรยาท่าน ให้พอใจเฉพาะในชายาของพระองค์เท่านั้น
5. ขอให้เห็นพระโอรสทั้งสอง คือ พระชาลิกุมารและนางกัณหา มีชนมายุยืนและได้เป็น พระมหากษัตริย์สืบราชสมบัติต่อไป
6. ขอให้ฝนแก้ว 7 ประการ ตกลงในเมืองสีพีขณะเมื่อพระองค์ไปถึงพระนคร
7. ขอให้สมบัติในท้องพระคลังอย่ารู้หมดสิ้น ในเวลาบริจาคแก่ยากทั่วเมือง ด้วย น้ำพรทัยไม่ย่อท้อในเวลาบำเพ็ญทาน
8. เมื่อทิวศตแล้ว ขอให้บังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิต เมื่อจุติลงมาเป็นมนุษย์ให้ได้บรรลุ พระปรมาภิเชกสัมโพธิญาณ

ท้าวสักกะเทวราชก็ตรัสประสิทธิ์ประสาทให้สมมโนรถและตรัสว่าในไม่ช้า พระชนกก็จะเสด็จมารับพระองค์คืนเข้าไปครองราชสมบัติ อย่าทรงวิตกอาดูรพระทัย ขอให้ทรงบำเพ็ญ เนกขัมมบารมีตาทางพุทธางกูรสืบไปเถิด แล้วก็เสด็จกลับเทวโลก

ส่วนชูชกเมื่อได้รับพระราชทานสองกุมาร คือ ชาลีและกัณหาจากพระเวสสันดรแล้ว ก็ได้พาเดินทางไปตามในป่าใหญ่ คำที่ไหนก็ผูกสองกุมารไว้ที่โคนต้นไม้ ส่วนตัวเขาก็ป็นขึ้นต้นไม้ผูกเปลนอนเพื่อให้พ้นจากภัยสัตว์ร้ายหากจะพืงมีขึ้นในตอนค่ำคืน ซึ่งเวลากลางคืนมีเทพบุตร เทพธิดา 2 องค์ พบเห็นสองกุมารแล้วเกิดความสงสารสองกุมาร จึงแปลงร่างกายให้คล้ายพระเวสสันดรและพระนางมัทรีเดินเข้ามาหาสองกุมาร แล้วก็จัดแจงแก้เถาวัลย์ที่ผูกมือออกอาบน้ำชำระร่างกายสองกุมาร ให้บริโภคอาหารอันเป็นทิพย์ ให้นอนเหนือตักแล้วกล่อมให้หลับสนิท ครั้นจวนสว่างก็จัดแจงผูกสองกุมารไว้เช่นเดิมแล้วก็อันตรธานไป เทพบุตรและเทพธิดาติดตามดูแลสองกุมารตลอดการเดินทางภายในป่า

ครั้นเมื่อถึงเวลาเช้าชูชกก็ได้ลงจากต้นไม้และพาสองกุมารเดินทางต่อไป คำลงที่ไหนก็นอนที่นั่น ครั้นเมื่อถึงทางสองแพร่ง ทางหนึ่งไปนครกาลิงคะ ทางหนึ่งไปนครสีพี เทพเจ้าก็คลใจให้ชูชกเดินทางไปทางนครสีพีตลอดเวลา 15 ราตรี ชูชกก็ได้พาสองกุมารมาถึงนครสีพีและในคืนสุดท้ายที่ชูชกพาสองกุมารมาถึงนครสีพีนั้น พระเจ้ากรุงสุโขทัยก็ได้ทรงพระสุบินในเวลาใกล้รุ่งว่า มีบุรุษผู้หนึ่งนำดอกบัวงามสองดอกมาถวาย พระองค์ทรงรับไว้ด้วยพระหัตถ์แล้วยกขึ้นทักพระกรรมณ กลิ่นดอกบัวหอมตลบขึ้นพระนาสาแล้วทรงตื่นบรรทม ได้ทรงโปรดให้โหรทำนายฝัน ซึ่งโหรได้ทำนายว่าจะทรงพบญาติสนิทในเร็ววัน พระองค์ก็ทรงปราโมทย์ยินดีเป็นอย่างนัก ครั้นได้เวลาก็เสด็จออกมาประทับยังหน้าพระลานหลวง ไม่ช้าชูชกก็พาสองกุมารมาถึงหน้าพระที่นั่ง เทพเจ้าได้กำบังมิให้ใครรู้จักทักท้วงห้ามปรามแต่อย่างใด จนพระเจ้ากรุงสุโขทัยทอดพระเนตรเห็นสองกุมาร ก็โปรดให้อำมาตย์นักการไปนำชูชกและสองกุมารมาเข้าเฝ้า โปรดให้ชูชกเล่าถึงการนำสองกุมารมาแต่เขาวงกตมาจนถึงเมืองสีพี แต่จากนั้นก็โปรดให้เบิกทรัพย์มาเป็นค่าไถ่สองกุมาร ตามราคาที่พระเวสสันดรได้กำหนดไว้

พระเจ้ากรุงสุโขทัยยังพระราชทานปราสาทให้ชูชกพักเป็นรางวัล ทั้งสาวสนมกำนัลจัดโภชนาหารอันประณีตมาบำรุงบำเรอให้บริบูรณ์ทุกเวลา แล้วโปรดให้เจ้าพนักงานเชิญพระชาลีและพระนางกัณหาเข้าห้องสรง ชำระพระองค์ให้หมดจดด้วยสุคันธธรรวารีย์ ตกแต่งพระอินทรียี่ด้วยเครื่องกษัตริย์ คือ อาภรณ์ไหมพัสดร์และสร้อยสุพรรณรัตนสังวาลย์ แล้วอัญเชิญเข้าสู่งานพระราชพิธีสมโภชรับขวัญในการจากป่าหิมวันต์เข้าสู่พระนครโดยสวัสดิ์

ต่อจากนั้นพระเจ้ากรุงสุโขทัยจึงได้ปราศรัยถามพระชาลีและพระกัณหาถึงทุกข์สุขของพระเวสสันดร พระชาลีก็รำพันถึงความทุกข์ร้อนของพระบิดาและพระมารดา ตั้งต้นแต่การแสวงหาผลไม้และรากไม้ในป่า อันเป็นความทุกข์ทรมานสุดประมาณ ก่อให้เกิดความสงสารแก่พระอัยกาเป็นอย่างนัก เพิ่มพูนความรักในพระโอรสด้วยระลึกถึงความหลัง จึงตรัสว่าไซ้พระอัยกาจะชิงชังแล้วขับพ่อเจ้าก็ไม่ หากเพราะชาวเมืองมันใส่โคลนให้ปู่เชื่อด้วยมารยา ปู่จึงขับพระบิดาและพระมารดาให้หนีราศไปหิมพานต์ พระชาลีจึงทูลสารวิงวอนพระเจ้ากรุงสุโขทัย

ให้ยกแสนยากรครรรไลไปรับพระบิดาและพระมารดา กลับคืนยังพระพาราสีพี พระอัยกาภิทรงยิน ดิด้งคำพระนัดดา จึงตรัสให้เกณฑ์โยธากระบวนทัพเร่งรัดให้สรรพเสร็จในเจ็ดวัน จะรีบยกพล ฆันธิไปยังเขาวงกต ไปเชิญพระโอรสกลับคืนมาครองธานี

ส่วนซุชกนักภิกขาจารย์ได้บริโภคอาหารเกินขนาด เตโชธาตุไม่ย่อยในที่สุดชีวิตก็ดับจิต ชีวิตตักษัย พระเจ้ากรุงสุยจึงให้ประกาศหาทายาทของซุชกมารับมรดกที่ได้รับพระราชทาน เมื่อไม่มีผู้ใดมารับก็ได้โปรดให้นำกลับเข้าเป็นของหลวงตามประเพณี ครั้นเมื่อใกล้เวลาจะให้ เคลื่อนโยธิตวยทหาร ก็พอดีเจ้ากรุงกาลิงคะโปรดให้พราหมณ์นำคชสารปัจจัยนาคที่ พระเวสสันดรทรงบริจาคถวายไป กลับคืนมาถวายยังพระนครสีพี พระเจ้ากรุงสุยก็ทรง ยินดีเปรมปรีดีปราโมทย์โปรดให้นำช้างปัจจัยนาคเข้ากระบวนทัพ เพื่อได้รับพระเวสสันดรยัง สิงขรเขาวงกต ตามกำหนดรุ่งอรุณราตรีโปรดให้พระชาลีทรงช้างปัจจัยนาคนำกระบวนทัพ เสียงช้างเสียงม้าร้อง ช้อง แตร กระแสดังดังสนั่นมี ครั้นได้ฤกษ์กษัตริย์ทั้งสี่ คือ พระเจ้า กรุงสุย พระนางเจ้ามุสตี พระชาลี และพระนางกัณหา พร้อมด้วยกระบวนทัพก็ได้ยাত্রา ออกจากพระนครมุ่งหน้าตรงยังสิงขรเขาวงกต ซึ่งเป็นที่ตั้งอาศรมบทแห่งพระราชาฤษีได้ห้าสิบ สามราตรีจึงถึงอาศรมสถานแห่งพระเวสสันดรและมิ่งเยาวมาลย์มัทรี ซึ่งทรงเพศพระฤษีสังวร ล้ำรวมใจสมควรแก่วิสัยผู้ประพฤติพรหมจรรย์นั้น

เมื่อพระเจ้ากรุงสุยทรงดำเนินทัพไปถึงเขาวงกตใกล้อาศรมพระเวสสันดรแล้ว ก็ โปรดให้หยุดทัพอยู่ในที่ใกล้สระโบกขรณีมุจลินทร์ ให้ป้ายหน้ารถกลับพระนครสีพีด้วยสุดที่ หมายปลายทางแล้ว เสียงทหารทั้ง 4 เหล่าให้ร้องกึกก้องกัมปนาทสะท้อนสะท้อนป่า นิมพานต์ พระเวสสันดรทรงสดับเสียงทวยทหารบรรลือลั่นเช่นนั้น ก็ทรงตกพระทัยคิดไปว่า ชะรอยจะเป็นอริราชข้าศึกยกมาตีพระนครสีพีได้แล้ว ก็รีบเดินทัพมุ่งมาจับพระองค์ไปประหาร พระชนมชีพ ตรัสชวนพระนางมัทรีขึ้นไปแอบดูทหารบนภูเขา แม้อย่างนั้นแล้วก็ทรงแนพระ ทัยว่าเป็นข้าศึกใหญ่อยู่ ถึงกับทรงพระกัณแสงกับพระนางมัทรีว่า ถึงวาระของพระองค์จะต้อง ลื่นพระชนม์ครั้งนี้แล้ว ไม่มีวิธีหลีกเลี่ยงให้พ้นได้เพราะเวรกรรมแต่ปางก่อน ส่วนพระนาง มัทรีไม่มีความเห็นร่วมด้วย เห็นไปว่าเป็นกองทัพของพระราชบิดายกมารับกลับพระนคร จึงมี แต่หน้าตาเบิกบานยิ้มแย้มแจ่มใส ทูลพระเวสสันดรว่ากองทัพที่ยกมาหาใช้อริราชศัตรูติดตาม มาจับไม่ ชะรอยจะเป็นกองทัพของสมเด็จพระราชาบิดายกมารับกลับพระนครเป็นแน่ สมดัง กระแสพระราชดำริที่ทรงคิดไว้แล้วและสมกับพรที่ทำวสัฏกอมรินทร์ทรงประทานไว้ด้วย เพราะ ทวยทหารที่ยกมาแต่งเครื่องเป็นนงคณไมใช่ลักษณะออกศึกเลย ขอพระองค์อย่าได้กิน แหนงแคลงพระทัยเลย

พระเวสสันดรทรงกลับได้สติ พังพิจารณาทหารตามคำทูลของพระนางมัทรี ก็ทรง เห็นสอดคล้องด้วยและมีความปีติโสมนัส ชวนพระนางมัทรีเสด็จลงจากภูเขามาประทับนั่งที่

หน้าพระอาศรมทำพระทัยให้มั่นคง มิให้ความยินดีดาลใจให้พู่จนลิงโลดออกมาทางกาย วาจา ให้เสียภูมิปราษฎ์ คอยต้อนรับพระราชบิดาด้วยพระอาการปกติ

ก่อนที่พระเจ้ากรุงสุโขทัยจะเสด็จไปพบพระเวสสันดร ก็ได้รับสั่งกับพระนางมุสดีว่าเรา ทั้งหมดไม่ควรจะด่วนเข้าไปพบพระเวสสันดรพร้อมกันในคราวเดียว ควรจะแบ่งเป็น 3 คราว คือ คราวแรกให้พระเจ้ากรุงสุโขทัยเข้าไป คราวที่สองให้มุสดีเข้าไป ส่วนคราวที่สามให้ชาลีและ กัณหาเข้าไป เมื่อเข้าไปเป็นระยะเช่นนี้จะช่วยผ่อนความเศร้าโศกให้บางลงได้ ครั้นเมื่อตรัส แล้วก็เสด็จดำเนินไปที่พระอาศรม พร้อมด้วยราชบริพารด้วยอาการสงบ เมื่อพระเวสสันดร และพระนางมัทรีได้ทอดพระเนตรเห็น ก็พากันลุกออกมาให้การต้อนรับทูลเชิญให้เสด็จเข้าไป ประทับที่อาศรม ถวายบังคมแทบพระบาท เบื้องต้นได้ทูลถามถึงทุกข์สุขส่วนพระองค์ ต่อ จากนั้นก็ได้ถามถึงพระโอรสทั้งสองก่อนใครทั้งหมด แล้วจึงได้ถามถึงพระนางมุสดีพระราช มารดา ถัดไปจึงถามถึงชวานครสีพี

พระเจ้ากรุงสุโขทัยได้ตรัสบอกแล้ว ได้ตรัสถามถึงทุกข์สุขของพระเวสสันดรและพระนาง มัทรี ครั้นทรงทราบถึงความยากลำบากที่พระโอรสทั้งสองเล่าถวาย ก็ทรงพระกันแสงด้วยความ สงสาร ต่อจากนั้นพระนางมุสดีก็เสด็จเข้าไปและต่อไปสองกุมารก็เสด็จเข้าไปยังอาศรม เมื่อได้พบปะกันแล้ว กษัตริย์ทั้งหกพระองค์ได้รับความดีใจและความเสียใจอย่างรุนแรง ให้ ทรงกันแสงกันสุดจะประมาณ ตลอดทั้งทวยทหารและเสกาทามาตย์ที่มาประชุมในที่นั้น สามารถทำพานวันให้บันลือลั่นสนั่นทั่วหิมวันตประเทศ ท้าวสักกะเทเวศรจึงบันดาลให้ฝนตกลง มาประพรมให้ชื่นบานพระทัย ยังกษัตริย์ทั้งหกและมหาชนทั้งหลายให้สร้างโคก เพราะ อัญญมัญญวิปโยคตั้งพรรณามา

ต่อآنันมหาอำมาตย์ราชปุโรหิตจึงได้พร้อมกันทูลเชิญให้พระเวสสันดรทรงลาผนวช เสด็จไปครองราชสมบัติในพระนครสีพี ซึ่งทวยราษฎร์ทั้งมวลมีความยินดีพร้อมกันถวายให้ พระองค์เป็นกษัตริย์ปกครองราชอาณาจักรสืบต่อไป พระเวสสันดรก็ทรงรับเชิญ ทรงลาผนวช พร้อมทั้งพระนางมัทรี เสด็จเข้ามณฑลราชพิธีราชาภิเษก ในมณฑลสถานซึ่งเจ้าพนักงานจัดสร้าง ขึ้นในบริเวณอาศรมนั้น ครั้นเมื่อถึงกำหนดเวลาได้ฤกษ์กำหนดกาลกลับคืนพระนคร ก็ทรง เรื่องราชูปโภคแบบพระมหากษัตริย์ เสด็จนิวัติกลับพระนครพร้อมด้วยพระเกียรติยศอันยิ่งใหญ่ ด้วยจาดรงคเสนาพร้อมด้วยสรรพาวุธ เสด็จขึ้นคชสารปัจฉิมยามค้ำพระที่นั่งท่ามกลางเสนา มาย์ราชบริพาร เดินทางรอนแรมมาอย่างสบายมิได้เร่งร้อนเป็นเวลาสองเดือนก็ถึงพระนครสีพี ซึ่งได้รับการตกแต่งให้งดงาม ประชาชนได้แห่กันมาต้อนรับอย่างเนืองแน่นให้ร้องถวายพระพรชัย ให้ทรงพระเจริญในราชสมบัติอย่าได้รู้โรยรา ทั้งพระนางมัทรีราชชายาและพระชาลี พระนาง กัณหาตลอดพระบรมวงศานุวงศ์ทั่วกัน

เมื่อพระเวสสันดรเสด็จขึ้นปราสาทแล้วรับสั่งประกาศให้ชาวเมืองปล่อยสัตว์ที่กักขังไว้ให้หมด ครั้นเวลารাত্রีก็นั่งรำพึงว่า พรุ่งนี้ประชาชนต่างก็จะแตกตื่นกันมาคอยรับพระราชทานแล้วจะได้สิ่งใดแจกจ่ายให้แก่ประชาชนทั้งหลายเหล่านั้น ทันใดนั้นท้าวโกสีย์ทรงทราบความปริวิตกของพระเวสสันดรแล้ว ก็ทรงบรรดาลฝนแก้ว 7 ประการให้ตกลงในพระนครสีที่สูงถึงหน้าแข้ง เฉพาะในพระราชวังสูงถึงสะเอว พระเวสสันดรก็ทรงประกาศให้ประชาชนมาขนเอาไป ตามปรารถนาเหลือ้นก็ให้ขนเข้าคลังหลวง พระเวสสันดรทรงปกครองพระนครสีที่โดยทศ พิธราชธรรม ทำให้บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุขตลอดพระชนมายุ เมื่อสิ้นพระชนม์แล้วก็ได้ไปบังเกิดในสวรรค์ชั้นดุสิตเทวโลก

ตัวแบบของผู้หญิง (นางมัทรี) ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

ในเนื้อเรื่องมิได้มีการกล่าวถึงประวัติของพระนางมัทรีเท่าใดกล่าวไว้แต่เพียงว่า พระนางมัทรีเป็นราชธิดาของมาตุลราช ราชวงศ์กษัตริย์มัททราช ได้อภิเษกสมรสกับพระเวสสันดร และได้ทรงประสูติพระโอรส ชื่อ ชาลีและพระธิดา คือ กัณหา การกล่าวถึงพระนางมัทรีก็เริ่มจากการที่ได้อภิเษกสมรสกับพระเวสสันดร การเริ่มต้นจากจุดดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความดีพร้อมของพระนางมัทรี ที่ได้ทรงถูกเลือกจากพระเจ้ากรุงสุทนต์ให้มาอภิเษกกับพระเวสสันดร ซึ่งการอภิเษกสมรสกันเรื่องเป็นวิธีการแบบคลุมถุงชน เมื่อผู้ใหญ่เห็นว่าเหมาะสมกันดีแล้ว คู่บ่าวสาวก็ต้องเห็นดีตามด้วย พระเวสสันดรและพระนางมัทรีจึงต้องเห็นดีเห็นงามตามผู้ใหญ่ ซึ่งแนวความคิดในเรื่องของการคลุมถุงชนตามเนื้อเรื่องนั้น กล่าวได้ว่าเป็นแนวความคิดหลักในเรื่องของการเลือกคู่ครองในสังคมสมัยนั้น สังคมในสมัยก่อนจึงพยายามที่จะคงไว้ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวไว้ ดังนั้นพระเวสสันดรและพระนางมัทรีจึงอยู่กินกันอย่างปกติสุข และมีบุตรและธิดาอย่างละองค์

พระนางมัทรีได้แสดงความเป็นภรรยาที่แสนประเสริฐ ด้วยเหตุที่พระเวสสันดรพระสวามีได้ถูกพระเจ้ากรุงสุทนต์พระราชบิดา เนรเทศออกจากเมืองไปอยู่ ณ. เขาวงกต เนื่องด้วยการบริจาคน้ำจัณย์ขนาดให้กับพราหมณ์เมืองกาลิงคะไป พระนางมัทรีก็ได้ทูลขอตามเสด็จพระเวสสันดรไปยังเขาวงกตด้วย แม้ว่าพระเวสสันดรได้มาสั่งเสียพระนางมัทรีว่า “...เจ้าจงให้สรรพชาน้ำโภชนาหารวัดถาลังการอันอุดม แก่ทานผู้ทรงศีลสมาธิพรหมจรรยา ก็จะเป็นมหาสุวรรณนิธิอันประเสริฐ สิ่งอันอื่นจะล้ำเลิศทานมิได้ อนึ่งพระลูกรักสองสายใจสุดสวาท เจ้าจงอย่าประมาทช่วยอภิบาลบำรุงรักษาทั้งองค์สมเด็จพระราชาบิดามารดาของพี่ เจ้าจงปฏิบัติอย่าให้เคืองพระราชหฤทัย อย่าอาลัยถึงพี่อันจะบาราศร์ตนบุรีไปอยู่ป่า เห็นชีวิตจะมรณาเสีย

เป็นมันคง ในพนัสแดนดง นั้นแล”³ แสดงว่าพระเวสสันดรคงไม่คิดว่าจะมีชีวิตเป็นแน่แท้ ซึ่งตามธรรมดาแล้วพระเวสสันดรผู้ที่เคยอยู่ในพระราชวัง มีนางสนม กำนัล คอยปรนนิบัติพิทักษ์ดูแล เมื่อต้องเข้าไปอยู่ในป่าเพียงลำพังชีวิตก็คงหาไม่เป็นแน่แท้

แต่พระนางมัทรีก็ได้แสดงถึงความเป็นยอดกัลยาณีด้วยการขอติดตามพระเวสสันดรไปด้วย พระนางมัทรีได้กล่าวว่า “...ถึงพระร่มเกล้าปกเศเสด็จทุเรศไร้ราชสุริยวงศ์ จะบุกป่าฝ่าดงไปแห่งใด ข้าพระบาทจะตามเสด็จไปไม่ขออยู่ จะเอาชีวิตและกายนี้ไปสู้สนองพระคุณ กว่า จะสิ้นบุญข้ามหริ ที่จะละพระราชสามีนั้นหามิได้ แม้จะตกไร่แสนกัณดาร จะบริโภคมูล ผลอาหารต่างโภชนา ก็จะมีผู้ทรมานหามาปฏิบัติพระองค์ ถึงแม้มาตราจะปลดปลงก็มีได้คิด จะเอาชีวิตนี้เป็นเกือกทองคล้องพระบาท แม้พระองค์มิทรงพระอนุญาตให้ตามเสด็จไป ข้ามหริ จะก่อไฟให้รุ่งโรจน์โดดเข้าตาย เห็นจะดีกว่าอยู่เป็นม่ายให้คนเขานินทา ว่ามีพระภักดาแต่เมื่อยามสุข ถึงเมื่อยามทุกข์สิไม่ทุกข์ด้วย ดีแต่รีนระรวยอยู่ในบุรี จะขอตามเสด็จจริงไปสู้ยาก เมื่อยามจน”⁴ พระนางมัทรีต้องการที่จะติดตามไปปรนนิบัติรับใช้พระเวสสันดรพระสวามี แม้ว่า จะต้องทนทุกข์ยากลำบากเพียงใด เป็นตัวอย่างหรือแบบอย่างที่สุดแสนจะประเสริฐของผู้หญิง ที่ชายทุกคนต่างพึงปรารถนา พระนางมัทรีนั้นเป็นถึงพระมเหสีของพระเวสสันดรถึงแม้ว่า พระเวสสันดรจะเสด็จไปจากพระนครสี่ที่แล้วก็ตาม แต่พระนางมัทรีก็ยังอยู่ในฐานะเดิมมิได้ ด้อยลงแต่อย่างใด เพราะเหตุผลประการหนึ่งก็คือพระนางได้ทรงให้กำเนิดพระชาติและ พระกัณหาสองพระหลาน ซึ่งแน่นอนว่าพระเจ้ากรุงสุโขทัยพระอัยการย่อมจะต้องรักและหลง ในตัวของพระเจ้าหลานทั้งสองเป็นแน่ พระนางมัทรีซึ่งเป็นพระราชมารดาของพระเจ้าหลานทั้งสองก็คงจะได้รับการการปรนนิบัติเหมือนอย่างเช่นเดียวกับสมัยที่อยู่กับพระเวสสันดรอย่างแน่นอน และหากว่าการที่พระเวสสันดรได้ถูกเนรเทศออกจากเมืองไปและชีวิตได้หาไม่ในกลางป่าแล้ว พระเวสสันดรก็ได้ทรงสั่งเสียพระนางมัทรีไว้ว่าหากมีกษัตริย์องค์ใดต้องการที่จะรับตัว พระนางมัทรีไปเป็นภรรยา ก็ขออย่าให้เคืองขัด เป็นการให้โอกาสแก่พระนางมัทรีที่จะหาคู่ครอง ใหม่ที่เสมอเหมือนหรือเทียบได้กับพระเวสสันดรหากว่าพระเวสสันดรได้จากไป แต่พระนางมัทรี ต้องการแสดงให้เห็นว่าหญิงที่ดีนั้นจะต้องร่วมทุกข์และร่วมสุขกับสามีของตนอย่างแท้จริง ไม่รักในความสะดวกสบายหรือทรัพย์สมบัติต่าง ๆ จะต้องฝากชีวิตของตนเองไว้กับสามีของตนเอง ถึงกับขนาดที่ว่า “มาตรว่ามีทุกข์เท่าถึงอันตราย จะวิ่งไปก่อนให้ตายต่างพระองค์ผู้ทรงพระคุณ” และได้พยายามพรรณนาให้เห็นถึงสิ่งดี ๆ ต่าง ๆ ที่มีพระนางมัทรีพร้อมด้วยสองกุมารเสด็จตาม

³ มหาเวสสันดรชาดก ฉบับ 13 กัณฑ์ , องค์การคำคุณุสสา , พ.ศ.2509 , หน้า 38

⁴ อ้างแล้ว , หน้า 39

พระเวสสันดรไปด้วยในทุกหนทุกแห่ง ถึงขนาดที่ไม่เคยเสด็จไปยังเขาวงกตยังสามารถพรรณนาถึงสรรพสิ่งต่าง ๆ เหมือนกับได้ทอดพระเนตรมาก่อนแล้ว

แม้ว่าพระเจ้ากรุงสุทศิจะขอร้องมิได้พระนางมัทรีพาสองกุมารตามเสด็จพระเวสสันดรไปด้วยก็ตาม ได้ทรงบอกถึงความยากลำบากต่าง ๆ นานา ที่พระนางมัทรีและสองกุมารจะต้องประสบ พระนางมัทรีก็ยังคงยืนยันที่จะตามเสด็จพระเวสสันดรไปยังเขาวงกต เพื่อคอยปรนนิบัติพิทักษ์พระเวสสันดรยามที่อยู่ในป่าด้วย หากแม้พระนางมัทรีไม่ได้ตามเสด็จพระเวสสันดรไปยังป่าหิมพานต์ด้วย พระนางมัทรีก็จะถูกมองได้ว่าเมื่อคราวที่พระเวสสันดรต้องตกทุกข์ได้ยาก พระนางมัทรีจะเสวยสุขอยู่ในพระราชวังได้อย่างไร ชาวเมืองก็คงจะรุมประณามพระนางมัทรีเป็นแน่แท้ การที่พระเจ้ากรุงสุทศิได้ยกเอาความลำบากต่าง ๆ นานาดังกล่าวมาอ้างนั้น พระนางมัทรีคงคิดว่าเป็นหลุมพรางให้พลาดเสียเกียรติสตรีที่มากด้วยความจงรักภักดีต่อสามีของพระนาง พระนางมัทรีกลัวเสียเกียรติมากกว่าสัตว์ร้ายหรือภยันตรายในป่า ทรงรักเกียรติภูมิของผู้หญิง (ในอุดมคติ) มากกว่าความหรูหราสะดวกสบายภายในวัง พระนางมัทรีได้ชี้ให้เห็นถึงผลเสียของผู้หญิงหม้ายว่า

“ครั้นจะอยู่เล่าก็กลัวตัวจะเป็นหม้าย พระคุณเอ๋ย เป็นหญิงนี้ยากที่จะไว้วางตัว ครั้นจะทำซมุกซมัวมอมแมม ชายเห็นจะเยื่อนแยมปรึกษาให้บาดเจ็บ ครั้นจะบำรุงรูปตัดจจริตให้ดีดัดดินจะผัดหน้าทาขมิ้นสิ้นราตรี คำนคนมันก็จะเสียดสีชวนกันค่อนว่าเล่นต่าง ๆ จนชั้นแต่ว่าผมเหม็นสาบจะเสยสางใส่น้ำมันกันไรให้สะสวยก็สาระวอนจะทาแป้งหอมเมื่อยามร้อนก็ค่อนว่า บำรุงรูปกริยาเที่ยวหาผิว ครั้นจะเหลือบแลมันก็จะว่าสาระเน่เล่นตัวและเล่นตา ครั้นจะเดินเฉยไม่เงยหน้ามันก็จะนิทาว่าทำปิ่นปิง”¹

“พระคุณเอ๋ยเหมือนหญิงหม้าย ชายทิ้งขว้างไว้ให้เอกานาอดสูใจ ย่อมมีอาลัยในรสรักกำเริบร้อน ออกใจมันให้ซ่อน ๆ จะนั่งนอนก็ไม่หลับสนิท จะกลืนข้าวตั้งเคี้ยววาพิชิตติดคอกอยู่ชื่นชม ทั้งรักทั้งแค้นก็กลืนกลมหน้าขึ้นอกตรมไม่ผ่องแผ้ว พระพุทธเจ้าข้า สามีมีอยู่แล้วเสมือนหนึ่งจักรแก้วอันกันเกศ งามน่างามเนตรทุกเวลา พระคุณเอ๋ย เป็นหม้ายชายหย่าแรกรุ่งจำเรียวร้างไม่มีสบาย ดังเพชรรัตนีราวสลายเป็นไผ่ฝ้าวิกินิตวา ก็ยอมเยาเบาราคาไม่ขายได้ ผู้ที่จะถือซื้อใส่ก็อายหน้า เหมือนหญิงหม้ายชายหย่าสิ้นอาลัย พระคุณเอ๋ย จะรีบร้อนมีผิวใหม่ก็ไซ้ที่ ถ้าบุญตัวได้ผัวดีมีทรัพย์ คนมันก็จะนับถือเลื่องลือระบือทั่ว ปะผัวใหม่ชายชั่วสิชั่วร้าย จะเข้าซื้อซื้อขายยับระยำ เพื่อนบ้านเขาจะพลอยกันซ้ำ นับวันก็จะรำก้ำกรรมใจตรอม ครั้นจะชวนหย่ามันก็ไม่ยอม ครั้นจะประนีประนอมก็เครื่องจะเปลืองตัว เป็นสตรีจะหาผัวที่ดี

¹ อ้างแล้ว . หน้า 70-71

นี่แสนยาก พระคุณเอ๋ย เมื่อยามรักเขาก็ว่าไม่จากจนตัวตาย หญิงหลงด้วยลมชาย เพราะหวานชืดสนิทนัก ผู้บำเรอรักบำรุงผิวจนตัวยาก ครั้นสิ้นทรัพย์อัปภาคย์เขาก็ไม่ ยากอินังนำพา พาลพาโลโกธราแล้วด่าตี เป็นสตรีก็จนจิต ตั้งแต่ว่าจะบีบน้ำตาคิด ไม่วายวัน”²

“พระคุณเอ๋ย เปล่ากระหม่อมฉันได้สติบอยู่เื่อง ๆ ครั้นจะมีผิวก็เครื่องระเคื่อง ใจ ครั้นจะอยู่ไปเป็นหม้ายก็ตรอมจิต เป็นไม่รู้แห่งที่จะคิดปรองดองเป็นสตรีมีผิวสอง ไม่ผ่องแผ้วเป็นราศี ที่คนชู้ก็ชวนกันว่าดีไม่บัดสีใจ ดีชู้คงหาได้ทำไม่กับผิว แต่ง แต่ตัวไว้ให้รวยระรื่น ชัดขมื่นไว้ให้เป็นพื้นแบ่งผัดหน้า กระแจะจันทร์น้ำมันทาไม่ขาด สาย ร้อนใจอะไรกับชายจะตอมตาม บำรุงรูปไว้ให้งามก็จะต้องตา พระพุทธเจ้าข้า หญิงอย่างนี้มีทรัพย์ไม่เอามาเป็นแบบฉบับ ถึงจะตกระกำย้ายอัปภาคย์ ไม่ให้ผิวจาก แก้วพระทูลกระหม่อม มัทธินี้จะสู้ถนอมยอมตายกับฝ่าพระบาท จะพิทักษ์ไทรราช ทุกเย็นเช้า ...”⁵

พระนางมัทธิได้ทรงบรรยายถึงลักษณะของหญิงหม้ายชายหย่าไว้ได้ค่อนข้างเห็นภาพว่า การที่เป็นหญิงหม้ายนั้นเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ เฉพาะเพียงคำว่า “เวรพย กฏกั โลก” ซึ่งแปล ว่า “ความเป็นหม้ายชายหย่าเป็นข้อเดือดร้อนของโลก”⁶ ดังนั้นมีอยู่ถึง 7 แห่ง และยังมีอยู่ในรูปอื่น ๆ อีก พระนางมัทธิได้แสดงให้เห็นว่าการที่เป็นหม้ายแล้วจะปล่อยเนื้อปล่อยตัวเสียเลย ชาว บ้านชาวเมืองเขาก็จะพากันต่อว่านิทว่าปล่อยเนื้อปล่อยตัว ครั้นจะแต่งองค์ทรงเครื่องอยู่ ตลอดเวลา ก็จะถูกประณามว่าแต่งตัวหาผิวเป็นแน่ หากแม้จะได้คู่ครองใหม่เป็นคนดีมีบุญ ร่ำรวยก็ตีไป แต่หากได้ชายชั่วชู้ร้าย จะชวนหย่ามันก็คงไม่ยอม ครั้นจะประนีประนอม ก็จะไม่ปล่อยตัว พระนางมัทธิได้ชี้ให้เห็นว่าการที่จะมีสามีที่ดีนั้นแสนยาก

พระเจ้ากรุงสุโขทัยเห็นว่าคงพูดจาหวานล่อมพระนางมัทธิไม่ได้แน่ จึงได้ขอพระหลาน ทั้งสองคนไว้ไม่ต้องการให้ไปลำบากในป่าด้วย แต่พระนางมัทธิก็ได้ตัดพ้อกับพระเจ้ากรุงสุโขทัย ว่าด้วยหัวอกของคนเป็นพ่อแม่ นั้น ไม่สามารถที่จะตัดลูกของตนได้ พระนางมัทธิได้กล่าวว่า “...อันสองกุมารนี้ไม่เป็นสิทธิ์แก่เกล้ากระหม่อม มัทธิไม่รู้ที่จะยินยอมยกถวาย จะสู้รับ สารภาพตายด้วยอาชญา จะขอลาพระยอดฟ้าไปเป็นเพื่อนตัว ...”³ พระนางมัทธิได้อ้างว่าตนเอง นั้นไม่ได้เป็นเจ้าของหรือกรรมสิทธิ์ในตัวสองกุมาร ซึ่งสังคมในสมัยก่อนนั้นคุณค่าในตัวของ

² อ่างแล้ว , หน้า 71-72

⁵ อ่างแล้ว , หน้า 73-74

⁶ พระธรรมโกศาจารย์ , ปริทรรศน์เวสสันดรชาดก , เจริญชัยการพิมพ์ : 2513 , หน้า 105

³ มหาเวสสันดรชาดก ฉบับ 13 กัณฑ์ , อ่างแล้ว , หน้า 78

ผู้หญิงนั้นขึ้นอยู่กับว่าเป็นบุตรสาวของใครและเป็นภรรยาของใคร⁷ คุณค่าความเป็นตัวของผู้หญิงเองหรือกรรมสิทธิ์ในตัวของผู้หญิงเองนั้นไม่มี ดังนั้นสองกุมารจึงเป็นกรรมสิทธิ์ของพระเวสสันดรในการที่จะคิดการอย่างไรกับสองกุมารก็ได้ และพระนางมัทรียังได้กล่าวตัดพ้อพระเจ้ากรุงสุทศย์อีกว่า "... ใ้พระทูลเกล้าได้ตัดต้นแล้วก็โค่นเงาเชิญทิ้งถอน จะอาลัยอาวรณ์ไปโยมี พระเจ้าหลานหรือจะดีกว่าพระโอรส แต่ลูกในไส้ยังคิดคดดูเวทนา ..." ⁴ เปรียบประดุจว่าพระเจ้ากรุงสุทศย์นั้นสามารถตัดได้แม้กระทั่งพระเวสสันดรลูกของตนเอง แล้วโยจะมาห่วงหาอาทรสองกุมารดีกว่าได้ ซึ่งด้วยหัวใจของคนเป็นแม่อย่างพระนางมัทรีแล้วก็ต้องยอมรับและห่วงหาในตัวของสองกุมารอย่างมากเป็นธรรมดา

ในที่สุดแล้วพระนางมัทรีก็ได้ตามเสด็จพระเวสสันดรไปยังเขาวงกตด้วย พระนางมัทรีก็ได้คอยปรนบัติดูแลพระเวสสันดรที่ได้ครองตนเป็นฤาษีอย่างดีไม่เคยขาดตกบกพร่อง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องที่ยากลำบากมากสำหรับพระนางมัทรี เคยแต่อยู่ในวังไม่เคยต้องมาอาศัยอยู่ในป่า ต้องออกหาอาหารเองต้องทำทุกอย่างด้วยตนเอง แต่พระนางมัทรีก็ไม่เคยแม้แต่จะแสดงอาการท้อหรือตัดพ้อให้เห็นแต่อย่างใด ก้มหน้าก้มตาทำงานทั้งหาเลี้ยงครอบครัวและคอยดูแลสองกุมารด้วย เปรียบเสมือนเป็นทั้งพ่อและแม่ในเวลาเดียวกัน ต้องออกไปทำงานนอกบ้านหาผลไม้มาเลี้ยงครอบครัว ครั้นเมื่อกลับมาถึงบ้านก็ต้องคอยดูแลบุตรด้วย ถ้าหากเป็นผู้หญิงอื่นแล้วคงอยู่กับพระเวสสันดรได้ไม่นานอย่างแน่นอน การติดตามมาในครั้งนี้ก็เพียงเพื่อเป็นการรักษาเกียรติภูมิของผู้หญิง (ในอุดมคติ) เอาไว้เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับผู้หญิงคนอื่น ๆ ไม่ว่าจะใครก็ตามที่จะยินหรือได้ฟังเรื่องของพระนางมัทรีก็คงต้องยกให้พระนางเป็นยอดหญิง แต่คงยากที่จะมีผู้หญิงคนใดปฏิบัติตามแบบอย่างของพระนางมัทรีได้ คงได้แต่ยกย่องและมองดูด้วยแปลกใจในความอดทนที่เกินคน (ธรรมดา) ของพระนางมัทรี

ครั้นเมื่ออยู่ในเขาวงกตได้ประมาณเจ็ดเดือน พระนางมัทรีได้ทรงสุบินนิมิตประหลาดว่า ได้ถูกชายร่างดำล่ำสันตัดแขนแล้วควักดวงตาและหัวใจของพระนางมัทรีออกไป พระนางมัทรีก็ได้เข้าเฝ้าพระเวสสันดรเพื่อให้ทรงทำนายพระสุบิน เพื่อพระเวสสันดรได้ทราบพระสุบินก็ได้ทรงทราบด้วยญาณปัญญาทันทีว่าจะมีผู้มาขอสองกุมารไปจากพระเวสสันดร ก็ไม่ได้ทรงบอกเรื่องดังกล่าวให้กับนางมัทรีซึ่งเป็นแม่ทราบ ด้วยเหตุที่ว่าถ้าพระนางมัทรีได้ทราบเรื่องดังกล่าวแล้วคงไม่ยินยอมยกสองกุมารให้กับผู้ที่มาขอแน่นอน และด้วยเหตุที่ว่าพระเวสสันดรได้ตระหนักถึง

⁷ Suwanna Satha-Anand , "Madsī : A Female Bodhisattava Denied ?", ใน ไชยยันต์ ไชยพร , ผู้หญิงกับความรู้อันประวัติกาลความคิดทางการเมืองตะวันตก : ว่าด้วยวาทกรรมแห่งอุปสรรคของความรักระหว่าง ไชยเพี้ย กับ ไชยเพี้ย ?

⁴ มหาเวสสันดรชาดก ฉบับ 13 กัณฑ์ , อ่างแก้ว , หน้า 79

สิทธิของตนเองที่มีอยู่เหนือสองกุมารและสิทธิเหนือพระนางมัทรี พระเวสสันดรจึงได้บอกกับพระนางมัทรีไปว่าการที่ฝันเช่นนั้น ก็เนื่องมาจากการที่พระนางมัทรีต้องมาใช้ชีวิตด้วยความลำบากกลางป่าเขา ธาตุทั้งสี่มันก็แปรผันประจวบกับการยกย้ายราชา จึงทำให้เกิดการแปรปรวนทางจิตใจฝันร้ายในครั้งนี่ พระนางมัทรีก็ทรงเชื่อตามคำทำนายของพระเวสสันดร ซึ่งหากจะพิจารณาแล้วก็คงจะเป็นไปไม่ได้แน่เนื่องจากได้อยู่มานานถึง 7 เดือนแล้ว ถ้าหากธาตุแปรปรวนจริงก็คงจะต้องฝันตั้งแต่แรกที่มาอยู่แล้ว แต่พระนางมัทรีก็ต้องเชื่อตามคำทำนายของพระเวสสันดรอย่างเลี่ยงไม่ได้ ถึงแม้พระนางมัทรีจะห่วงสองกุมารอย่างไรก็ตาม แต่เมื่อเปรียบเทียบความสำคัญระหว่างพระเวสสันดรและสองกุมารแล้ว แน่แน่นอนว่าพระเวสสันดรย่อมต้องสำคัญเป็นลำดับแรกแน่นอน ดังนั้นถึงแม้จะห่วงหรือวิตกอย่างไรก็ได้เพียงแต่อยู่ภายในใจ คงแสดงออกอะไรไปมากกว่าการก้มหน้ายอมรับในคำทำนายของพระเวสสันดรไม่ได้

ความคิดของพระเวสสันดรนั้นก็ได้ประจวบเหมาะกับเฒ่าชุกที่เกี่ยวกับลักษณะของผู้หญิง หากแม้ตัวแก่เข้าไปขอพระราชทานสองกุมารจากพระเวสสันดร พระเวสสันดรก็คงจะประทานสองกุมารให้กับตนแน่นอน แต่ไหนเลยพระนางมัทรีผู้เป็นแม่จะยินยอม ซึ่งตามปกติวิสัยหญิงแม่จะมากด้วยความเมตตาอย่างไรก็ตาม แต่ถ้าหากจะต้องเสียสละลูกของตนก็คงไม่ยอมเป็นแน่ เฒ่าชุกจึงได้นอนรอจนถึงเวลารุ่งเช้าที่พระนางมัทรีออกไปหาอาหารจึงเข้าไปขอสองกุมารจากพระเวสสันดร ซึ่งเมื่อพิจารณาจากลักษณะของชุกก็จะเห็นว่าชุกเป็นคนที่มิหวัหวับในการเอาตัวรอดอย่างดีเยี่ยม ทั้งตอนที่พบกับพราณเจตบุตรก็ยังสามารถเอาตัวรอดได้ อ้างว่าเป็นขุนนางมาจากวัง เมื่อพบพราณเจตบุตรซึ่งเป็นคนปากก็ไม่กล้าทำร้ายหรือทำอันตรายชุก ครั้นเมื่อพบฤาษีชุกจะไปบอกว่าตนเองเป็นขุนนางมาจากวังฤาษีก็คงไม่สนใจเป็นแน่ ชุกจึงได้บอกว่าตนเองเป็นคนธรรมดาธรรมดาซึ่งชอบพอกับพระเวสสันดร ฤาษีก็เชื่อชุกอีก ครั้นจะเข้าไปหาพระเวสสันดรเพื่อทูลขอสองกุมารก็ทราบถึงลักษณะนิสัยของผู้หญิงจึงได้รอถึงเวลารุ่งเช้าถึงได้เข้าไปหาพระเวสสันดรเพื่อทูลขอสองกุมาร

และการที่ชุกนั้นได้เข้าไปหาพระเวสสันดรเพื่อทูลขอสองกุมารกับพระเวสสันดร พระเวสสันดรก็ทรงประทานสองกุมารให้กับชุก โดยกำหนดราคาตัวสำหรับชาติและกำหนดหาไว้สำหรับเป็นค่าไถ่ตัวด้วย ซึ่งในเรื่องของค่าไถ่นี้พระเวสสันดรก็ได้ทรงกำหนดค่าตัวของกัณหหาไว้สูงกว่าค่าตัวของชาติ ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ว่าชาตินั้นเป็นผู้ชาย ซึ่งปกติผู้ชายนั้นพ่อแม่ถือว่าเลี้ยงดูง่าย โบราณจึงเปรียบผู้ชายว่าเป็นเหมือนกับข้าวเปลือก คือ มันทนแดด ทนฝน ถูกน้ำก็งอกได้ ส่วนกัณหานั้นเป็นลูกผู้หญิงที่เลี้ยงดูยากกว่าลูกผู้ชาย โบราณจึงได้เปรียบเหมือนกับข้าวสาร ซึ่งก็หมายความว่าข้าวสารนั้นหุงได้อย่างเดียว ถูกน้ำเปียกแล้วก็ต้องหุง ไม่มีสิทธิ์ที่จะงอกขึ้นมาใหม่เหมือนกับข้าวเปลือกได้ และพระเวสสันดรก็คงต้องการกำหนดค่าตัวของกัณหหาไว้สูงมาก เพราะการที่จะมีผู้มาไถ่ตัวกัณหหาซึ่งเป็นผู้หญิงได้นั้นอย่างน้อยก็ต้อง

เป็นคนบดีของเมืองหรือไม่ก็ต้องเป็นเจ้าของอย่างแน่นอน ซึ่งคนธรรมดาสามัญคงไม่มีทางที่จะมาได้ตัวกันหาได้

ส่วนพระนางมัทรีที่เข้าไปหาผลไม้อยู่ภายในป่า ก็ต้องประสบพบเหตุกับวิปริตของธรรมชาติในป่า พระนางมัทรีก็ยิ่งเป็นห่วงสองกุมารมากยิ่งขึ้น ซึ่งตามธรรมดาของคนแล้วเมื่อประสบกับเหตุการณ์วิปริตผิดธรรมชาติดังกล่าว ก็ต้องกลัวภัยธรรมชาติต่าง ๆ ที่จะมาถึงตัวก่อนเป็นลำดับแรก แต่พระนางมัทรีกลับคิดถึงสองกุมารก่อนตัวเอง เหมือนกับรู้มาก่อนว่าจะต้องสูญเสียสองกุมารไป ครั้นเมื่อกลับมาถึงอาศรมก็ไม่พบลูกทั้งสอง ก็ใจหายออกเที่ยวตามหาสองกุมารทั้งสอง พระเวสสันดรเมื่อเห็นพระนางมัทรีเป็นดังนั้น จึงต้องการที่จะตัดอารมณ์ของพระนางมัทรี โดยการพยายามที่จะยกเหตุในเรื่องของมารยาหญิงมาตัดพ้อพระนางมัทรี ซึ่งหากพิจารณาแล้วก็จะเห็นว่าการยกเหตุดังกล่าวนี้ไม่สมเหตุสมผลเท่าใด เนื่องจากพระนางมัทรีก่อนที่จะออกมาอยู่ป่ากับพระเวสสันดรนั้น ถือได้ว่าเป็นยอดกัลยาณีเลยก็ว่าได้ แต่พระเวสสันดรก็คงไม่รู้ว่าจะยกเอาเหตุอันใดมาเป็นข้ออ้างดังกล่าวได้แล้ว จึงได้นึกถึงมารยาหญิงและได้กล่าวถึงกับว่า "...หรือเจ้าเห็นว่าพื้นนี้เป็นชื่อดจิตคิดอนิจจัง ทั้งพยศอดอารมณ์เสียเจ้าเป็นแต่เพียงเมียควรหรือมาหมิ่นได้ ถ้าแม้พ้อยู่ในกรุงไกรเหมือนแต่ก่อนเก่า หากว่าเจ้าทำเช่นนี้ ภายของมัทรีก็จะขาดสะบั้นลงทันตา ด้วยพระกรเบื้องขวาของอาตมานี้แล"⁸

พระนางมัทรีเมื่อได้ยินพระเวสสันดรตัดพ้อดังนั้น ความโศกเศร้าในเรื่องบุตรก็ได้ลดลง แต่ก็ได้เกิดความเจ็บใจจากคำพูดของพระเวสสันดรขึ้นมาแทน ซึ่งหากว่าไม่ใช่พระนางมัทรีผู้ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นยอดหญิงกัลยาณี ซึ่งเคารพภักดิ์ต่อพระเวสสันดรเหมือนดังพระบิดาแล้ว คงไม่มีหญิงใดที่จะทนได้อย่างแน่นอน ลำพังเพียงแต่ความโศกเศร้าในเรื่องลูกยังทำใจไม่ได้ ยังจะต้องมาเสียใจจากคำพูดจากสามีของตนอีก แม้แต่พระนางมัทรีเองก็ยังถึงกับสลบไป แต่ครั้นพระเวสสันดรได้บอกความจริงให้กับพระนางมัทรีทราบ ก็เป็นที่น่าแปลกและเป็นที่น่าสนใจยิ่งนัก ที่เมื่อพระนางมัทรีได้หายจากอาการเศร้าโศกทั้งปวงและได้ร่วมอนุโมทนากับพระเวสสันดรด้วย

การที่พระนางมัทรีได้ทราบว่าพระเวสสันดรได้กระทำปิยนุทรทานให้กับชูชกแล้วก็ทรงหายจากอาการเศร้าโศก คงมีแต่เพียงพระนางมัทรีเท่านั้นที่สามารถทำได้เช่นนั้น เพราะก่อนหน้านี้พระนางมัทรีได้แสดงออกถึงความรักและเป็นห่วงสองกุมารอย่างมากมาย เมื่อกลับมาไม่พบกับสองกุมารที่บริเวณอาศรมก็เหมือนจะขาดใจ ครั้นเมื่อสอบถามพระเวสสันดรสามีก็ได้รับคำตอบที่เจ็บใจอีก แต่ครั้นเมื่อพระเวสสันดรได้บอกความจริงให้ทราบก็หายจากอาการเศร้าโศกทั้งปวง ไม่เหมือนกับอาการของพระนางมัทรีที่แสดงออกก่อนหน้านี้ที่แสดงว่ารักสองกุมาร

⁸ มหาเวสสันดรชาดก , อ่างแล้ว , หน้า 278

เปรียบเหมือนชีวิตของตนเอง รวมถึงการหายจากการเจ็บใจในการตัดพ้อของพระเวสสันดรด้วย ถ้าหากเป็นหญิงอื่นแล้วได้ยินคำตอบจากสามีของตนเองว่าได้กลูกให้เป็นของคนอื่นแล้ว อาการก็คงจะแย่ไปกว่าเดิมแน่นอน ด้วยไม่รู้ว่าลูกของตนเองจะเป็นตายร้ายดีเพียงใด ยิ่งได้รับคำตอบว่าได้กลูกให้กับพราหมณ์เฒ่าชุกซึ่งเป็นขอทานด้วยแล้ว คงไม่วายที่จะต้องเป็นห่วงมากกว่าเดิมอย่างแน่นอน เปรียบเหมือนพระนางมัทรีนั้นรู้อยู่เต็มอกว่าสองกุมารนั้นเป็นสิทธิ์ของพระเวสสันดรในการที่จะกระทำกรอย่างใดก็ได้ และการที่พระเวสสันดรเห็นดีเห็นงามในการพระราชทานสองกุมารให้กับเฒ่าขอทานชุกแล้ว พระนางมัทรีก็คงได้แต่ยินดีในการนั้นด้วย คงไม่มีสิทธิ์ที่จะไปต่อว่าหรือตีโพยตีพายไปมากกว่านี้ เพราะพระนางเองก็คงไม่ทราบด้วยว่านิพพานที่พระเวสสันดรมุ่งหวังในการทำปุตตทานนั้นหมายถึงอะไร คงทราบแต่เพียงว่าเป็นความสุขอย่างหนึ่งเท่านั้น และในเหตุผลสำคัญที่พระนางมัทรีทราบก็คือว่าสองกุมารนั้นเป็นสิทธิ์ของพระเวสสันดรผู้เป็นสามีของพระนาง การอันใดที่พระเวสสันดรเห็นสมควรเกี่ยวกับสองกุมารแล้ว พระนางมัทรีก็คงต้องเห็นดีเห็นงามและต้องร่วมอนุโมทนาด้วย พระนางมัทรีนั้นไม่มีสิทธิ์ที่แม้แต่จะสงสัยหรือทวงถามสิทธิ์ของตนในสองกุมารต่อผู้เป็นสามีของพระนางได้ด้วยเหตุที่พระนางต้องปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีของผู้หญิงทุกคน (ที่ผู้ชายปรารถนา)

ครั้นต่อมาท้าวสักกเทวราชก็ได้จำแลงกายมาเป็นพราหมณ์แก่เข้าเฝ้าพระเวสสันดรเพื่อทูลขอพระนางมัทรี ด้วยเกรงว่าจะถูกชายอื่นขอไปเสียก่อน และเหตุผลสำคัญของการขอครั้งนี้ก็เพื่อต้องการให้พระเวสสันดรได้พรสัพพัญญุตญาณ พระนางมัทรีก็ได้แสดงความเป็นยอดหญิงกัลยาณีอีกครั้ง โดยการร่วมอนุโมทนายินดีกับการทำภริยาทานในครั้งนี้ด้วย แดมยังทูลพระเวสสันดรอีกด้วยว่า

“... ตัวข้ามัทรีนี้แต่เมื่อยังเป็นนางกุมารอยู่ พระชนกชนนีมีผู้มาสู่ขอ ได้ยกขอยอมให้ตัวข้าไปเป็นบาทบริจาริกาภริยา ของสมเด็จพระบรมเนศเพศยันดรราชเจ้าพระองค์ใด ท่านพระองค์นั้นเป็นเจ้าของครอบครองเป็นอันขาด มีอำนาจเป็นใหญ่ในตัวข้า...”

“... ถ้าพระองค์จะพระราชทานตัวข้ามัทรีนี้ไปแก่ผู้ใด พระองค์ก็อาจจะพระราชทานให้ตัวข้าขาดไปเป็นของผู้นั้นได้ หรือท่านให้เธอจะประสงค์ทรัพย์นับเท่าใด พอดีจะมีผู้ยอมรับใช้ให้เป็นราคาค่าตัวทาสี และท้าวเธอจะขายข้ามัทรีนี้แก่ใคร ๆ ที่รับใช้ทรัพย์ตามท้าวเธอปรารถนา ก็อาจจะขายข้ามัทรีนี้ได้ อนึ่งถ้าท้าวเธอมีความขุนช่องเคืองพระหฤทัยในข้ามัทรีแล้ว พระองค์จะลงโทษเขยิบตีฆ่าฟันห้าพันบ้านรอนแค้นเนื้อเถื่อนหนึ่งประการใด ก็จงทำไปตามพระหฤทัยของท้าวเธอคนเดียว ไม่ต้องแลเหลียวจะระวังใจข้ามัทรี เพราะฉะนั้นครั้งนี้เมื่อพระองค์มีพระราชประสงค์การกุศล เมื่อยามยากจนไม่มีสิ่งใดเป็นไทยธรรมวัตถุทานแก่จาก จึงได้ยกข้ามัทรีนี้พระราชทานแก่

พราหมณ์ ตัวข้าก็ยอมไปตามความพระราชอัธยาศัย ไม่ขัดขวางทางพระราชกุศล ข้ามัทรีจะมีความโทมัสแค้นขัดน้อยใจเพราะพระองค์ทรงบริจาคตัวข้านั้นไม่มี ขอความยินดีเป็นไปตามพระราชประสงค์ ขององค์พระสวามินทร์⁹

ตอนที่พระนางมัทรีได้แสดงถึงความจงรักภักดีต่อพระเวสสันดรก็คือการติดตามพระเวสสันดรมาอยู่ในเขาวงกตด้วย ต่อมาพระร่วมอนุโมทนาในการกระทำปุตตทานของพระเวสสันดร ครั้งสุดท้ายพระนางมัทรีได้ยอมมอบกายถวายชีวีของพระนางมัทรีแก่พระเวสสันดร ในการที่พระเวสสันดรได้ยอมยกพระนางมัทรีให้กับชายอื่น โดยที่ไม่ได้ปรึกษาหรือถามความสมัครใจของพระนางมัทรีก่อน แต่พระนางมัทรีก็ไม่ทรงหวั่นไหวหรือโทมัสแต่อย่างใด ตรงกันข้ามกับแสดงความยินดีในการทำภริยาทานของพระเวสสันดรในครั้งนี้ด้วย ซึ่งการแสดงออกของพระนางมัทรีต่อพระเวสสันดรในครั้งนี้ก็นั้นคงมากเกินกว่าความรัก (แบบปลุชนคนธรรมดาที่ชายและหญิงนั้นรักกัน) ที่พระนางมัทรีมอบให้กับพระเวสสันดรเป็นแน่ เปรียบเหมือนกับพระนางมัทรีนั้นเป็นทาสในเรือนเบี้ยของพระเวสสันดร และเป็นสิทธิ์ของพระเวสสันดรที่มีต่อพระนางมัทรีในการที่จะกระทำกรอย่างใดต่อพระนางมัทรีก็ได้ จะยกให้เป็นของผู้ใดก็ได้ตามใจปรารถนาของพระเวสสันดร ซึ่งหากเป็นผู้หญิงอื่นแล้วหากว่ารักกันจริงแล้วการยอมตายแทนคนรักของตนเองหรือการเสียสละเพื่อคนรักของตนเองของผู้หญิงนั้นเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ แต่ในเรื่องของการยกผู้หญิงคนรักของตนให้กับผู้อื่นนั้น ผู้หญิงคนนั้นคงไม่มีทางที่จะยินยอมหรือยินดีด้วยเป็นแน่ คงเป็นการดูถูกคุณค่าของความเป็นหญิงและความรักที่ผู้หญิงนั้นมีต่อผู้ชายคนนั้นอย่างมาก

พระนางมัทรีนั้นคงตระหนักถึงสิทธิต่าง ๆ ของตนเป็นอย่างดี คงทราบถึงฐานะของตนเองว่าอยู่ในฐานะใด (แน่นอนว่าฐานะดังกล่าวยอมไม่เป็นที่ปรารถนาของผู้หญิง) และแม้ว่าพระเวสสันดรจะสอบถามทางสายตาถึงการยินยอมในครั้งนี้ด้วย พระนางมัทรีก็ได้รับกราบทูลแสดงความยินดีในการกระทำภริยาทานในครั้งนี้ ด้วยกลัวจะไปขัดพระศัทรราชของพระเวสสันดรในการบริจาทานในครั้งนี้ แต่การยินดีดังกล่าวคงจะไม่เป็นเพราะกลัวว่าหากพระนางมัทรีไม่ยินยอมแล้วพระเวสสันดรคงไม่ถึงพระนิพพานเป็นแน่ แต่คงจะเป็นด้วยตัวของพระนางมัทรีนั้นเป็นสิทธิ์โดยชอบธรรมของพระเวสสันดร ซึ่งแม้แต่สองกุมารที่พระเวสสันดรได้พระราชทานให้กับชูชกไป พระนางมัทรีก็ยังได้ร่วมอนุโมทนากับพระเวสสันดรด้วย ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบความสำคัญระหว่างชีวิตของผู้หญิงกับลูกของตนเองแล้ว แน่แน่นอนว่าผู้หญิงส่วนมากยอมที่จะเสียสละชีวิตของตนเองแทนลูก ดังนั้นการที่พระเวสสันดรได้พระราชทานสอง

⁹ อ่างแล้ว , หน้า 306-307

กุมารที่เปรียบเหมือนหัวใจของพระนางมัทรี ให้กับชุกไปพระนางมัทรีก็ยังร่วมอนุโมทนาด้วย จึงไม่น่าแปลกใจในการร่วมยินดีและเต็มใจในการทำภริยาทานของพระเวสสันดรในครั้งนี้ด้วย

พระนางมัทรีเองก็ไม่ทรงเห็นแก่ความยากลำบากต่าง ๆ นานาที่อาจจะมิขึ้นในภายหน้า ซึ่งถ้าหากพรหมณ์เฒ่าดังกล่าวไม่ได้เป็นท้าวสักกเทวราชจำแลงกายมาแล้ว พระนางมัทรีก็ต้องตกเป็นภรรยาของพรหมณ์เฒ่าดังกล่าวอย่างแน่นอน ด้วยเหตุที่พระนางมัทรีนั้นงามพร้อมทั้งกายและภริยา คงมีชายจำนวนมากหมายปองตัวพระนางมัทรีเป็นแน่แท้ แต่สำหรับยอดหญิงกัลยาณีอย่างพระนางมัทรีแล้วถ้าหากว่าการกระทำความดีถึงขนาดว่า เสียสองกุมารแล้ว ตัวเองยังต้องตกไปเป็นของคนอื่นอีกด้วยแล้ว แล้วยังมาได้รับผลร้ายที่ไม่พึงปรารถนาจากการกระทำความดีเป็นแบบอย่างที่ยากแก่การถือปฏิบัติตามของมนุษย์ปถุชนทั่วไป ด้วยการต้องได้รับผลการร้ายจากการไปอยู่กับพรหมณ์ดังกล่าว ก็คงไม่มีใครคิดจะกระทำตามพระนางมัทรีเป็นแน่แท้ ดังนั้นผลที่ตามมาของการกระทำภริยาทานของพระเวสสันดรย่อมจะเล็งเห็นได้ว่าคงไม่มีผลร้ายเกิดขึ้นกับพระนางมัทรีเป็นแน่แท้ ด้วยหวังให้ผู้ที่อ่านและศึกษานั้นได้เห็นถึงคุณค่าของการกระทำความดีตามแบบอย่างของพระนางมัทรี การกระทำความดีแล้วย่อมได้รับผลของความดีตอบแทน และผลตอบแทนของการทำความดีของพระนางมัทรีนั้นก็ตกเป็นของพระเวสสันดรในการได้รับพระราชทานพร 8 ประการจากท้าวสักกเทวราช และหนึ่งพรแปดข้อ นั้นพระเวสสันดรได้ทูลขอท้าวสักกเทวราชว่า “เมื่อดับขันธแล้ว ขอให้อุบัติบังเกิดบนสวรรค์ชั้นดุสิต แล้วจุติสู่ปัจฉิมชาติในมนุษยโลก จงได้บรรลุปรมายิกิเชกสัมมาโพธิญาณ”¹⁰ ส่วนความดีที่ตกแก่พระนางมัทรีก็คือการเป็นยอดภรรยาที่หาใครเสมอเหมือนนั่นเอง

ซึ่งในการกระทำภริยาทานของพระเวสสันดรถ้าจะมองในแง่ของความชอบธรรมแล้ว พระเวสสันดรในฐานะผู้เป็นใหญ่เหนือพระนางมัทรีแล้วย่อมกระทำได้อย่างแน่นอน แต่การพิจารณาในแง่ดังกล่าวก็อาจจะเกิดความคิดเห็นขัดแย้งในเรื่องของความเป็นมนุษย์ซึ่งย่อมไม่เห็นด้วยแน่ แต่เมื่อพิจารณาถึงว่าเป็นการตั้งปณิธานไว้ตั้งแต่อดีตกาล บันดาลให้อริยาศยของพระนางมัทรีนั้นภักดีต่อพระภัสตวารู้เสื่อมคลาย ยอมอุทิศชีวิตและเรือนกายเพื่อเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของพระองค์ ก็คงจะปฏิเสธการกระทำภริยาทานของพระเวสสันดรไม่ได้ เนื่องจากถือเป็นการยินยอมพร้อมใจของพระนางมัทรีมาตั้งแต่อดีตกาลมาแล้ว ซึ่งมีเรื่องปรากฏอยู่ในทุเรณิทาน ปฐมยุค สมัยพระเวสสันดรอุบัติเป็นสุเมธดาบส พระที่บึงกรสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้เสด็จพระดำเนินผ่านมาตามวิถีทาง สุเมธดาบสได้อาสาเป็นคนปรับที่แต่กระทำไม่สำเร็จ จึง

¹⁰ การให้พรข้อนี้ของท้าวสักกเทวราชทำให้เกิดความสงสัยขึ้นว่า การบรรลุปโพธิญาณของพระเวสสันดรนั้นเนื่องมาจากการบำเพ็ญเพียรในการบริจาคตานของพระเวสสันดร หรือเนื่องมาจากการประสพพรจากท้าวสักกเทวราช หากจะกล่าวว่าการบริจาคตานของพระเวสสันดรเป็นผลให้ได้รับพรข้อนี้จากท้าวสักกเทวราชแล้ว ท้าวสักกเทวราชก็คงสามารถที่จะประทานพรข้อนี้ให้กับบุคคลอื่น ๆ ได้ด้วยเช่นกัน

ได้ทอดกายนอนลงบนพื้นดินโดยประสงค์มิให้รู้สึกโคลนอันสกปรก สัมผัสปลายเท้าของผู้ทรงศีล เมื่อพระที่บึงกระเสด็จผ่านไปแล้ว สุเมธดาบสก็ได้อธิฐานขอให้การกระทำในครั้งนี้เป็นปัจจัยบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ ขณะนั้นก็ได้อภินิหารหนึ่งซึ่งรับจองทางที่ติดต่อกัน เมื่อได้ยินปณิธานของสุเมธดาบสก็ได้ทรุดร่างลงเคียงข้างกายสุเมธดาบส แล้วก็เปล่งวาจาตั้งความปรารถนาให้นางได้เป็นคู่ชีวิตของสุเมธผู้บำเพ็ญบารมีไปทุกชาติ ซึ่งเมื่อสุเมธได้ยินดังกล่าวก็นำคำตอบว่านางนั้น แต่นางนั้นก็กลับตอบกลับมาระหว่างที่นางปณิธานถึงโพธิญาณ ท่านก็คิดว่าจะได้ปัจจัยเพื่อส่งเสริมบารมีธรรม ซึ่งต้องประกอบด้วยปัญจมหาบริจาต คือ ทรัพย์ 1 บุตร 1 ภรรยา 1 อวัยวะ 1 ชีวิต 1 สำหรับประการอื่นคงไม่เป็นปัญหา ทั้งทรัพย์ บุตร อวัยวะ และชีวิตเป็นสิทธิ์ของท่าน แต่ภรรยาจะถือว่าเป็นสิทธิ์ยอมไม่ถนัดนัก จะต้องได้รับความยินยอมจากภรรยาเสียก่อน ท่านจึงจะมีสิทธิ์บำเพ็ญกิริยาทาน เมื่อเป็นเช่นนี้จะหาสตรีที่ไหนเล่าที่เขาจะยินดีสละชีพให้ท่านนำช่วงใช้ได้ตามปรารถนา เราเห็นว่าเป็นทางที่ขัดสนสำหรับท่าน จึงยินดีมอบชีวิตของเราเป็นปัจจัยแห่งบารมีธรรมที่ท่านตั้งปณิธานจะบำเพ็ญ เราเห็นว่าเป็นทางที่ขัดสนสำหรับท่าน จึงยินดีมอบชีวิตของเราเป็นปัจจัยแห่งบารมีธรรมที่ท่านตั้งปณิธานจะบำเพ็ญ สุเมธดาบสได้ฟังดังคำกล่าวจากนางก็หายโกรธและยอมรับความปรารถนาของนางไว้ ซึ่งต่อมาสุเมธดาบสก็คือพระเวสสันดร ส่วนหญิงนั้นก็คือพระนางมัทรีนั่นเอง ซึ่งด้วยอำนาจของแรงอธิฐานแต่หนหลังนี้จึงทำให้พระนางมัทรีจงรักภักดีต่อพระสวามีอย่างไม่เสื่อมคลาย ยอมแม้กระทั่งพลีกายถวายชีวิตของตนอย่างยากที่จะหาใครเสมอเหมือน

สำหรับผู้หญิงเช่นพระนางมัทรีนั้นถือได้ว่าเป็นผู้หญิงที่พร้อมไปด้วยทุกสิ่ง ทั้งความงามกายและงามจิตใจ แต่ในเรื่องนั้นไม่ต้องการที่จะให้พระนางมัทรีได้ตระหนักถึงอำนาจที่พระนางมีอยู่กับตนเอง ได้พยายามกระทำให้พระนางมัทรีเป็นแบบอย่างของผู้หญิงในอุดมคติ (ของผู้ชาย) หากแม้ว่าพระนางมัทรีนั้นได้ตระหนักถึงอำนาจดังกล่าวของพระนางมัทรีและได้ใช้อำนาจความงามดังกล่าวของพระนางมัทรี พระนางมัทรีก็คงจะไม่ต้องมาตกระกำลำบากอย่างที่เป็นอยู่ แต่ด้วยความต้องการที่จะให้พระนางมัทรีเป็นยอดศรีภรรยาที่ต้องยินยอมพร้อมถวายชีวิให้กับสามีของตน พระนางมัทรีจึงได้ก้มหน้ารับสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวเองด้วยความยินดีไม่เคยแม้แต่จะขัดขืนเลยสักครั้ง ซึ่งหากผู้หญิงคนใดทำได้เพียงแม้ครั้งหนึ่งของพระนางมัทรีก็คงถือได้ว่าเป็นยอดหญิง และคงเป็นที่ปรารถนาของชายทุกคนที่พบเห็นอย่างแน่นอน

ตัวแบบของผู้หญิง (นางอมิตตดา) ในความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

เนื้อความในมหาเวสสันดรชาดกนั้นไม่ได้มีรายละเอียดเกี่ยวกับตัวนางอมิตตดาเท่าใดนัก นางอมิตตดาได้มาปรากฏตัวในเรื่องเมื่อตอนที่เฒ่าขอทานชุกได้มาทวงทรัพย์ ที่ตนไว้ฝากไว้

กับเกลอที่ชอบพอไว้ใจกันมาแต่เก่าก่อน แต่ปรากฏว่าเกลอที่เฒ่าซุกกไว้ใจนั้นได้ใช้ทรัพย์จำนวน 100 กษาปณ์ ของซุกกนั้นเสียสิ้น เมื่อซุกกได้ทราบดังนั้นก็ถึงกับชู้พรามณ์ผิวเมียที่รับฝากทรัพย์ของแกให้รับนำทรัพย์มาคืน ผิวเมียพรามณ์คู่นั้นก็จนปัญญาที่จะหาทรัพย์มาคืนซุกกได้ เมื่อมองไปทางใดก็ไม่มีทางที่จะหามาใช้คืนได้ จึงได้ตัดสินใจจึงมีนางอมิตตดาลูกสาวสมบัติชิ้นสุดท้ายที่มีค่าที่สุดภายในบ้านให้กับซุกก โดยกล่าวกับซุกกว่า

“... คุณเจ้าข้าคุณตาเจ้า จะเดือดร้อนไปใยเล่าเร่งเคืองแค้น ท่านมีเงินนั้น หรือจะไร้ของ มีทองนั้นหรือจะไร้แหวน ข้าพเจ้าจะทดแทนประชดประเทญ เห็นของ ของข้าพเจ้ามันก็จะเกือบเกินว่าเสียสักหน่อย ทำเนาเถิดหนาไม่คิดจะได้เป็นมิตรกัน บ่อย ๆ นานไปเบื้องหน้า ตามแต่คุณตาเจ้าจะกรุณานับเนื้อกันมาแต่ก่อน จะเลี้ยงไว้ กับเวอรูหรือว่าจะเลี้ยงให้เป็นคู่เคียงหมอน หรือจะให้นอนปลายเท้า ข้าพเจ้าก็ยินยอม พร้อมสิ้นเสร็จแล้วไม่ว่า ...”⁵

ก็เป็นอันว่านางอมิตตดาสมบัติมีค่าชิ้นสุดท้ายของพรามณ์ผิวเมียก็ต้องตกเป็นของซุกก แทนทรัพย์จำนวน 100 กษาปณ์ นางอมิตตดาก็ได้ตระหนักถึงฐานะของตนเองภายหลังจากที่ ตกเป็นของซุกกแล้ว นางอมิตตดานั้นได้รู้สึกตัวอยู่เสมอว่าตนเป็นภรรยาชนิดต่ำอย่างทาส เพราะบิดามารดาของตนเองนั้นเป็นหนี้เขา ต้องจำใจตกมาเป็นภรรยาของซุกก ถือว่าเป็น กรรมก็ก้มหน้าก้มตาทำงานรับกรรมสนองไป จึงพยายามทำงานทุกอย่าง เป็นต้นว่า เก็บผัก หักฟืน ตักน้ำ ตำข้าว ตามประสายาก ดีต่อคนทุกคนไม่ว่าหญิงหรือชายที่เข้ามารู้จักหรือโอบา ปราศรัยด้วยอัธยาศัยไมตรีอันดี นางอมิตตดาได้ปฏิบัติตนเป็นภรรยาที่ดีของซุกก ไม่เคยเล่น แง่แฉ่งอน ถือเอาความสวความสวยของตนเป็นแต้มต่อเพื่อเอาเปรียบ หรือเพื่อข่มเหงน้ำใจ ผิวแก่เหมือนที่คนอื่น ๆ เป็นกันอยู่ทั่วไป งานเรือนงานครัวก็ถือปฏิบัติอย่างดีไม่ขาดตกบกพร่อง คิดเสมอว่าตนเองนั้นเป็นทาส ไม่ได้คิดว่าตัวเองเป็นสาวแล้วได้ผิวแก่ และส่วนตัวของนาง อมิตตดาเองก็ไม่เคยที่จะเรียกร้องสิ่งใดหรือขัดขืนแต่อย่างใด

นางอมิตตดาได้ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นที่พอใจของซุกกในฐานะที่นางเป็นภรรยา ซึ่งการกระทำดังกล่าวของนางได้สะดุดตาพรามณ์ในบ้านทุนวิฐะทั่ว ๆ ไป พรามณ์ดังกล่าว เหล่านั้นมีภรรยาที่ตั้งตัวเป็นใหญ่เหนือตน ซึ่งนางเหล่านั้นได้หันหลังให้กับการเรือน เพียว เตร์หาความสำราญนอกบ้าน แถมหาความรื่นเริงมาให้กับสามีของตนอีก เมื่อพรามณ์ เหล่านั้นได้เห็นนางอมิตตดาทำตัวเป็นแม่ศรีเรือน ต่างก็นึกอิจฉาซุกกถึงแม้ว่าจะเฒ่าชราแล้ว เมียสาวก็ยังคอยรับใช้ปรนนิบัติดียิ่งเสียกว่าเมียของพวกตนเสียอีก ซึ่งต่างก็คงนึกสมเพชเวทนา นางอมิตตดาว่า “ไม่น่าเลยที่ดวงแก้วจะตกไปเป็นสมบัติของลิงแก่อย่างนั้น” แต่ก็ได้ปลงใจว่า

⁵ อ้างแล้ว , หน้า 129-130

คงเป็นเพราะปัญหาของพระพรหม ที่ตนไม่สามารถจัดความเหมาะสมให้กับชีวิตของผู้อื่นได้ ได้แต่นึกตำหนิภรรยาของตน เป็นความจริงดังคำที่ท่านกล่าวว่า “คนไม่สวยจะชวนให้คนอื่นหลงชื่นชมอยู่ ก็ช่วงเวลาที่คุณสวยยังไม่ปรากฏ เมื่อคนสวยปรากฏตัวแล้ว ใครเล่าจะไปสนใจคนขี้เหร่” จึงได้แต่หันมาเปลี่ยนแปลงจรรยาภรรยาของตน โดยการนำเอานางอมิตตมา เป็นแบบอย่าง เป็นบทเรียนไปสั่งสอนอบรมภรรยาของตน

ซึ่งพรหมเหล่านั้นก็ได้กลับไปว่าท่าน ตกเดือนภรรยาของตนให้สนใจกับการเรื้อนตำหนิความเกียจคร้าน ไม่เอาธุระ ชอบเที่ยวเตร่ ก่อให้เกิดความรำคาญ ความจริงเพียงสามีเอาความประพฤติไม่ควรรของภรรยาขึ้นชี้แจงเพื่อให้แม่บ้านกลับตัวเสียใหม่ แม้จะไม่ถูกใจภรรยาอยู่บ้างก็พอทน เมื่อภรรยาไม่รักจะทำตามก็ทำหุวนลมเสียแล้วเรื่องวิวาทก็คงไม่เกิดขึ้น ครั้นสามีไม่ได้รับผลของการตกเดือนก็เดือดดาล ให้ถ้อยคำรุนแรงเผ็ดร้อนแถมยังมีการยกนางอมิตตมาขึ้นมาสรรเสริญ ควรถือเป็นตัวอย่างอีกด้วย ซึ่งปกติแล้วสตรีทั่วไปแม้สามีจะดูด่าอย่างไรก็สามารถทนได้ เว้นเสียแต่จะไปยกสตรีอื่นขึ้นมาชมเท่านั้น ซึ่งการยกย่องผู้หญิงอื่นว่าดีกว่าภรรยาของตนนั้นถือเป็นการดูถูกศักดิ์ศรีของภรรยาคนดังกล่าว ดังนั้นการตกเดือนดังกล่าวจึงกลายเป็นเรื่องวิวาทกันระหว่างพรหมและภรรยาของตนไป

เมื่อบรรดานางพรหมณีสู้กำลังของสามีไม่ได้ก็ได้ออกจากเรือนมา ก็ได้พบกับเพื่อน ๆ ที่มีเรื่องเช่นเดียวกันกับตน ซึ่งแต่ไหนแต่ไรมาสามีของบรรดาพวกนางพรหมณีไม่เคยที่จะคิดสั่งสอนหรือรุนแรงกับพวกนางแต่อย่างใด พวกนางสามารถเป็นใหญ่เหนือสามีของพวกนางได้ทั้ง ๆ ที่นางพรหมณีเหล่านั้นก็ไม่ได้มีความสวยหรือมีเสน่ห์ดึงดูดใจสามีของนางเท่าใดนัก บรรดานางพรหมณีจึงได้ปรับทุกข์กัน และในที่สุดก็ได้ทราบถึงต้นสายปลายเหตุของเรื่องดังกล่าวว่ามาจากนางอมิตตดา เนื่องจากสามีของตนเห็นนางอมิตตดาดีในสายตาของสามีนาง และต้องการที่จะให้นางอมิตตดาเป็นแบบอย่าง นางพรหมณีจึงได้มีความเห็นลงรอยกันว่านางอมิตตดานั้นเป็นตัวการทำให้ตัวเองถูกสามีดูด่า และเกิดเรื่องบ้านแตกสาแหรกขาดขึ้นสมควรที่นางอมิตตดาจะได้รับโทษจากการทำดีจนเกินเหตุดังกล่าว

ซึ่งเมื่อนางอมิตตดาได้ออกมาตักน้ำทำน้ำ ก็ได้พบกับบรรดานางพรหมณีที่โกรธแค้นนางอมิตตดาอยู่ ก็ได้ถูกบรรดานางพรหมณีรุมด่าอย่างสาหัสเสียเทเสีย จุดใหญ่ที่ด่าก็อยู่ที่การดีจนเกินเหตุของนางอมิตตดาที่ได้ปรนบัติสามีแก่ของตนเอง จนบรรดาสามีของนางพรหมณีเกิดความอิจฉา แต่ลำพังเพียงความดีที่นางอมิตตดาปรนบัติชู้ชกนั้นคงไม่เพียงพอแก่การดึงดูดใจหนุ่ม ๆ น้อยใหญ่ภายในบ้านเหล่านั้นได้อย่างแน่นอน ความสวยและความสาวของนางอมิตตดานั้นย่อมเป็นสิ่งดึงดูดใจหนุ่ม ๆ เหล่านั้นเป็นสำคัญ ครั้นเมื่อนางอมิตตดานั้นงามพร้อมทั้งกายและจิตใจ เป็นที่แน่นอนว่าเมื่อผู้ชายคนใดได้พบเห็นย่อมต้องหลงรักนางเป็นแน่ บรรดานางพรหมณีจึงได้พากันรุมด่านางอมิตตดาให้ไปหาสามีใหม่ที่เหมาะสมกับตน ทั้ง ๆ ที่

นางอมิตตดาที่ยังสาวและยังสวยอยู่แต่ทำไมมาหาสามีแก่อย่างชูชก จุดมุ่งหมายของบรรดานางพรหมณีนั่นต้องการที่จะให้นางอมิตตดาเจ็บใจและหนีออกไปจากบ้านนี้เสีย หรือไม่ก็ไปหาสามีใหม่และที่เหมาะสมกับตน ก็เพราะด้วยเหตุที่นางอมิตตดานั้นสาวและสวยกว่าตนแถมยังเอาใจสามีเก่งกว่าพวกนาง ก็จะทำให้พวกนางพรหมณีเกิดความอิจฉา แต่นางอมิตตดาที่ไม่ได้ตอบโต้บรรดานางพรหมณีแต่อย่างใด

แต่ครั้นเมื่อนางอมิตตดากลับมาคิดถึงคำพูดของบรรดานางพรหมณี ซึ่งเป็นเหมือนคำแนะนำให้นางอมิตตดาคิดถึงคุณค่าของตนเองขึ้นมา ด้วยว่าตนเองนั้นทั้งสาวและทั้งสวยถือว่ามีทรัพย์อยู่กับตัวเอง แต่เหตุใดจึงต้องมาอยู่กับสามีแก่อย่างชูชกและทำไมต้องทำงานให้เหนื่อยด้วย เมื่อนางอมิตตดาได้ตระหนักถึงคุณค่าของตัวเองดังนั้นก็คิดว่าตนเองไม่ควรที่จะมาทำงานปรนนิบัติชูชกอยู่อย่างนี้ แต่การที่จะถึงกับการใช้ชูชกซึ่งเป็นสามีของตนเองให้ทำงานแทนนั้น ก็ไม่อยู่ในวิสัยที่หญิงอย่างนางอมิตตดาจะกระทำได้ (และไม่อยู่ในวิสัยที่จะรับได้สำหรับผู้ชาย) และถึงแม้ชูชกจะอาสาทำงานแทนนางอมิตตดาเองแล้วก็ตาม แต่ถึงอย่างไรชูชกก็คงทำงานปรนนิบัติเมียไม่ได้อย่างแน่นอน เนื่องด้วยอายุก็มากแล้วจะทำงานอย่างไรได้นอกจากขอทาน ดังนั้นจึงเป็นไปได้แน่นอนที่ผู้ชายอย่างชูชกที่แม้จะไม่มีอำนาจที่จะมาต่อรองกับนางอมิตตดาได้ จะต้องตกเป็นทาสในเรือนเบี้ยคอยรับใช้นางอมิตตดา ซึ่งสุดท้ายแล้วก็ต้องมีทางออกให้กับชูชกด้วยการที่เทวดา (ผู้ชาย) ได้มาลดใจนางอมิตตดาให้นึกถึงเรื่องของพระเวสสันดร ซึ่งโดยลำพังตัวนางอมิตตดาแล้วคงไม่มีปัญญาที่จะนึกไปถึงพระเวสสันดรได้ และคงไม่มีสิทธิ์ที่จะคิดเอาเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดินมาเป็นทาสในเรือนตนได้ แต่ก็ด้วยอำนาจแรงดลใจของเทวดา (ผู้ชาย) นางอมิตตดาจึงนึกถึงเรื่องพระเวสสันดรขึ้นได้ และอาจหาญถึงขนาดได้ให้ชูชกนั้นไปขอสงฆ์กุมารจากพระเวสสันดร เพื่อมาเป็นทาสทาสีทาสทำงานแทนนางอมิตตดา

แต่ชูชกเมื่อได้ฟังเมียสาวบอกให้ไปทูลขอสงฆ์กุมารจากพระเวสสันดร ก็ไม่ค่อยเต็มใจที่จะทำตามสักเท่าไร เนื่องด้วยตนเองก็อายุมากแล้ว หนทางไปเขาวงกตก็ยากลำบากไม่รู้ว่าเอาชีวิตของตนเองไปทิ้งหรือไม่ แต่เมื่อเมียสาวต้องการอย่างนั้น หากตัวชูชกไม่ปฏิบัติตามแล้วสิ่งที่ชูชกเองกลัวก็อาจจะเกิดขึ้นก็ได้ นางอมิตตดาอาจจะไม่อยู่กับแก่อีกต่อไปและยังตอกย้ำชูชกด้วยว่าจะกลับไปบ้านไปหาคนที่เขารักและหนุ่มกว่าชูชกด้วย เหมือนดั่งที่นางอมิตตดากล่าวว่า "... ถึงยามตรุษยามสงกรานต์ คนทั้งบ้านเขาเล่นนักขัตฤกษ์อยู่มีข้าว ทั้งหนุ่ม ๆ สาว ๆ อยู่พร้อมหน้า กูจะแต่งตัวหัวขึ้นบ้างให้รำรวย จะนุ่งห่มให้สะสวยสมทรงสะอาดเอี่ยม เป็นและเอี่ยมลามหลอกกลวงเล่นให้เลื่อนเปื้อนกับเพื่อนบ้าน ที่นั่นออเด๋มาก็จะโกรธรุ่นง่านิมเหงา มงายลงทุกที หน้ามึงก็จะซีดลงเป็นหน้าผีผ่ายผอมตรอมใจตาย เพราะออเด๋มามีตามใจกู นั้น

แล” ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่ยอมไม่ได้สำหรับผู้ชาย ที่ได้ถูกผู้หญิงนั้นดูถูกในเรื่องของความเป็นชาย แต่ก็ถือได้ว่าชุกนั้นหลงนางอมิตตดาและตกอยู่ในอำนาจของนางอมิตตดา

ก็เพราะด้วยนางอมิตตดานั้นทั้งยังสาวและยังสวยซ้ายังเป็นที่ยกมาของบรรดานุ่ม ๆ ทั้งหลายที่ได้ยินกิตติศัพท์ของนาง ด้วยเหตุดังกล่าวเผ่าชุกจึงต้องจำยอมฝืนสังขารตนเอง เดินทางไปขอสงกุมารจากพระเวสสันดร ไม่หวั่นแม้ภัยอันตรายต่าง ๆ ที่จะมาถึงตัว ดังคำบรรยายว่า “... อันว่าเผ่าพฤติพิศสัมพันธ์พงศ์พราหมณ์ ... อ้ายจิตใจนั้นให้ครั่นคร้ามเกรงกลัว ภรรยา ... เผ่าชราสาครมิตรแสนฉลาด ละเลิงหลงลุ่มอำนาจนางอมิตตดา ... อันกามราคัตถ์หากจะมาเบียดเบียน ในจิตใจนั้นแปลกเปลี่ยนไปร้องเปล่าเผ่าพันเพื่อน เผ่ากลัวนักกลัวหนานางอมิตตดาจะจากเรือนเร่ไปด้วยชาย เผ่าก็ทำเป็นละเลิงละลายเลื่อนเสียจากถ้อยถอยคำ ชื่นพูดจา ว่าใครได้ว่าหาว่าจะไม่ไป ถึงเจ้าจะใช้ให้พี่ไปพี่ก็ไม่พรั่น ทำไมกับเขาวงกตเท่านั้น ทางสักก็พันก็ร้อย แต่ก่อนอะไรพี่ยังไปอยู่บ่อย ๆ ถึงว่าจะให้เกินเขาวงกตออกไปอีกสักหน่อย พี่ก็ไปได้ ถึงเจ้าจะใช้ให้พี่ไปถึงไหน ๆ พี่ก็จะไปได้ไปได้นั้นจริง ๆ ...” การหลงในความสวยความงามของนางอมิตตดา ทำให้เผ่าชุกต้องฝืนใจกล่าวออกไปดังกล่าว เพื่อต้องการผูกมัดใจนางอมิตตดาไว้ ว่าถึงแม้ตัวจะแก่แต่ใจแก่นั้นไม่ได้แก่ตามตัวไปด้วยเลยแม้แต่น้อย ถึงแม้นางอมิตตดาต้องการสิ่งใดชุกก็จะหามาให้ได้เพื่อพิสูจน์ความเป็นชายของตน แต่ในที่สุดแล้วชุกก็ต้องจบชีวิตของตนเองลงโดยที่ยังไม่ได้มีความสุขกับนางอมิตตดา

ถ้าหากแม้ว่าชุกไม่มีภารกิจที่สำคัญที่จะต้องไปขอพระราชทานสงกุมารจากพระเวสสันดรเพื่อการบรรลุพระนิพพานของพระเวสสันดรแล้ว ก็อาจเป็นไปได้ว่าการที่นางอมิตตดาต้องการให้ชุกไปทูลขอสงกุมารจากพระเวสสันดรถึงเขาวงกตนั้น นางอมิตตดาเองก็คงไม่หวังหรือต้องการให้สงกุมารนั้นมาเป็นทาสรับใช้ตนเรือนเป็นแน่ เพราะหากว่าชุกได้สงกุมารนั้นมาเป็นทาสจริงคงไม่วายที่จะถูกพระเจ้าสุทนต์พระเจ้าดาจับตนเองกับชุกไปประหารเป็นแน่ นางอมิตตดาคงคิดแต่เพียงว่าชุกนั้นอายุก็มากแล้วการที่จะเดินทางไปไกลและลำบากขนาดนั้นก็จะเอาชีวิตไม่รอดกลับมาเป็นแน่ นางอมิตตดาเองก็คงจะเป็นอิสระด้วยอำนาจความงามของนางอมิตตดาที่ชุกต้องยอมทำตามความต้องการของนางอมิตตดา แล้วนางอมิตตดาจะได้พ้นจากคำตักเตือนของบรรดานางพราหมณ์ที่ว่าตนเองได้สามีแก่เป็นแน่ จากนั้นนางอมิตตดาเองก็คงจะหาสามีใหม่ที่เหมาะสมกับตนได้อย่างแน่นอน

นางอมิตตดานั้นถือได้ว่าเป็นหญิงที่ดีพร้อมคนหนึ่ง (ก่อนที่จะถูกพวงนางพราหมณ์ที่ทางสว่างให้) ได้กระทำหน้าที่ของภรรยาที่ดีต่อชุกเรื่อยมา แต่แล้วนางอมิตตดาก็ได้ตระหนักถึงอำนาจที่ตนมีอยู่เหนือชุกขึ้นมา ได้ใช้อำนาจดังกล่าวของตนเองใช้ให้ชุกกระทำการในสิ่งที่นางต้องการ และผลตอบแทนของการที่ชุกได้ทำตามความต้องการของนางอมิตตดา โดยที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจความงามของนางอมิตตดานั้น ชุกต้องถึงกับจุดจบของชีวิต แม้ไม่ด้วย

เหตุจากนางอมิตตดาโดยตรงก็ตาม แต่ก็เป็นการพยายามที่จะชี้ให้เห็นถึงอำนาจและการมีอยู่
 ของอำนาจของผู้หญิงดังกล่าว และได้ชี้ให้เห็นถึงผลลัพธ์จากการที่ต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจ
 ของผู้หญิง ซึ่งหากผู้หญิงดังกล่าวแม้จะมีความงามพร้อมสักเพียงใดก็ตาม หากไม่ได้
 ตระหนักถึงการมีอยู่ของอำนาจดังกล่าว และไม่ได้นำอำนาจดังกล่าวมาใช้กับผู้ชายแล้ว ก็ไม่
 ถือเป็นสิ่งที่น่ากลัวสำหรับผู้ชาย แต่ตรงกันข้ามผู้หญิงที่มีความงามพร้อมและพร้อมที่จะตก
 อยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชายต่างหากเป็นสิ่งที่ปรารถนาของผู้ชาย แต่เมื่อใดที่ผู้หญิงได้
 ตระหนักถึงอำนาจที่ตนเองมีอยู่และใช้อำนาจดังกล่าวกับผู้ชายแล้ว ก็ถือได้ว่าเป็นสิ่งที่น่ากลัว
 สำหรับผู้ชาย ดังนั้นการจับชีวิตของชูชกจึงเป็นเครื่องเตือนสติให้กับบรรดาผู้ชายทั้งหลายให้
 ตระหนักถึงอำนาจของผู้หญิงดังกล่าว